जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका
जीतपुरसिमरा राजपत्र

खण्ड:९ संख्या:१३ प्रमाणिकरण मिति:२०८३/०२/२२

भाग २

जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, २०८३

Disaster Preparedness and Response Plan, 2083

विषयसूची

परिच्छेद एक .... _

प्रारम्भिक 1

१.१ पृष्ठभूमि 1

१.२ विपद्को वर्गीकरण 1

१.२.१ प्राकृतिक विपद् प्रकोप (Natural Disaster) 2

१.२.२ मानब श्रृजित बिपद (Man Made Disaster) 3

१.३ उपमहानगरपालिका क्षेत्रमा हुने संभावित विपद्हरुको वर्गीकरण 4

१.३.१ वर्षाको समयमा विपद् व्यवस्थापनको वर्गीकरण 4

१.३.२ हिउदको समयमा विपद् व्यवस्थापनको वर्गीकरण 4

१.४ योजनाको उद्देश्य 4

१.५ योजना तर्जुमा प्रकृया 5

१.५.१ योजनाको मस्यौदा तयारी 5

१.५.२ योजनामा प्रस्तावित क्रियाकलापको परीक्षण 5

१.५.३ पृष्ठपोषण सङ्कलन र अन्तिम मस्यौदा तयारी 6

विपद् जोखिम र व्यवस्थापनको अवस्था 6

२.१ उपमहानगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय 6

२.२ उपमहानगरपालिकामा विद्यमान प्रमुख प्रकोपहरु 6

२.३ विगतका विपद्को अवस्था विश्लेषण 7

२.३.१ विपद्को ऐतिहासिक समय रेखाः 7

२.३.२ विपद्बाट भएको क्षतिको विवरणः 9

२.४ सम्भाव्य प्रकोप तथा सम्भावित प्रभाव क्षेत्र 10

२.५ प्रकोपहरुको सम्भाव्य जोखिम विश्लेषण 10

२.६ पूर्वसूचना प्रणालीको अवस्था 11

२.७ नीतिगत,कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था 12

२.८ विषयक्षेत्र तथा कार्य जिम्मेवारी 12

२.८.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र 12

२.८.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्र 12

२.८.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र 12

जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका

२.८.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र 13

२.८.५ आपत्कालीन आश्रय तथा गैर–खाद्य सामग्री क्षेत्र 13

२.८.६ संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्र 13

२.८.७ आपत्कालीन शिक्षा क्षेत्र 13

२.८.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र 13

२.९ प्रभावितहरुलाई राख्न सकिने सुरक्षित स्थानहरु 14

परिच्छेद तीन 14

पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना 14

३.१ विपद् व्यवस्थापन चक्र (Disaster Management Cycle) 14

३.१.१ रोकथाम तथा प्रभावको न्युनीकरण 14

३.१.२ पुर्व तयारी 14

३.१.३ विपद्को प्रभाव 15

३.१.४ प्रतिक्रिया 15

३.१.५ पुनरुउद्धार 15

३.१.६ विकास 15

३.२ सामान्य पूर्वतयारी योजना 16

३.२.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना 16

३.२.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना 18

३.२.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना 19

३.२.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना 20

३.२.५ आपत्कालीन आश्रय र गैर–खाद्य सामग्री क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना 20

३.२.६ संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना 21

३.२.७ आपत्कालीन शिक्षा विषयक्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना 22

३.२.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना 23

३.३ विपद् पूर्वतयारी योजना 24

३.४ विपद व्यवस्थापनाको तयारी 25

३.४.१ फौजको तालिम तथा अन्य तयारी 25

३.४.२ सुचना संकलन तथा योजना 25

३.४.३ समन्वय 25

३.४.४ तैनाथी 26

३.४.५ **Redeployment** 26
३.५ विपद्को समयमा गरिने कार्य 26
३.६ विपद् पश्चात गरिने कार्य (After Disaster) 27
३.७ खतराको सूचना प्रवाह 27
३.८ पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 28
३.८.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 28
३.८.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 29
३.८.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 29
३.८.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 30
३.८.५ आपत्कालीन आश्रय र गैर–खाद्य सामग्री क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 31
३.८.६ संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 31
३.८.७ आपत्कालीन शिक्षा क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 32
३.८.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना 33
३.९ आपत्कालीन प्रतिकार्य (कार्यविधि) योजना 33
३.९.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना 33
३.९.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना 34
३.९.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना 35
३.९.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना 36
३.९.५ आपत्कालीन आश्रय र गैर–खाद्य सामग्री क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना 36
३.९.६ संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना 37
३.९.७ आपत्कालीन शिक्षा क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना 38
३.९.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना 38
परिच्छेद चार 39
बन्दोबस्ती सामग्रीको उपलब्धता तथा आवश्यकताको लेखाजोखा 39
४.१ स्रोत-साधनको आवश्यकता 39
बन्दोबस्तीका सामग्रीहरुको उपलब्धताको लेखाजोखा विषयक्षेत्रका आधारमा गरिएको छ। यस उपमहानगरपालिकामा विपद्जन्य घटनाहरुमा सम्बन्धित विषयक्षेत्र अन्तर्गत उपलब्ध श्रोत साधन तथा सामग्रीहरुको आवश्यकता देहाय बमोजिम रहेको छः 39
४.२ विपद् बन्द बस्तीका सामग्री को आवश्यक पर्ने बजेट 41
४.३ विपद् प्रतिकार्यका लागि जनशक्तिको उपलब्धता 41
४.४ मानवीय सहायता स्थल 41

विविध 41
५.१ स्रोत साधनको व्यवस्थापन 41
५.२ अन्य निकायसँगको समन्वय र सहकार्य 42
५.२.१ अन्य निकाय तथा संघ संस्थाको जिम्मेवारी तथा भूमिका 42
५.३ अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाई 43
५.३.१ लक्ष्य र सूचकहरू 43
५.३.२ अनुगमन, मूल्याङ्कन र योजनाको परिमार्जन 45
५.४ क्षमता विकास रणनीति र योजना 45
५.५ निष्कर्ष 46
सरोकारवाला निकायको पहिचान तालिका 47
अनुसूची-२ 48
विषयक्षेत्रको प्रथम बैठकको कार्यसूची 48
विषयक्षेत्र सदस्य संस्थाको कार्यशर्त (नमूना) 48
अनुसूची-४ 49
अगुवा सहयोगी संस्थाको कार्यशर्त 49
अनुसूची-५ 50
कार्यशाला गोष्ठीको कार्यसूची 50
अनुसूची-६ 54
६.१ स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा विद्यमान पदाधिकारीहरूको विवरण 54
६.२ स्थानीय विपद् सहायता कक्ष (Local Disaster Help Desk-LDHC) मा विद्यमान पदाधिकारीहरूको विवरण 54
६.३ स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र (Local Emergency Operation Center-LEOC) मा विद्यमान पदाधिकारीहरूको विवरण 55
अनुसूची-७ 55
विषयक्षेत्रका अगुवा संस्थाका पदाधिकारीहरूको विवरण 55
अनुसूची-८ 56
विषयक्षेत्र अन्तर्गतका सरोकारवाला निकाय तथा संस्थाहरूको विवरण 56
अनुसूची-९ 56
प्रतिकार्यको लागि उपलब्ध जनशक्ति तथा संस्थाहरूको विवरण 56
अनुसूची-१० 57
सुरक्षा निकायको बिवरण 57
१०.१ नेपाली सेना 57

१०.२ नेपाल प्रहरी 57
१०.३ सशस्त्र प्रहरी बल 58
अनुसूची-११ 58
उद्योग बाणिज्य संघ का पदाधिकारीहरुको विवरण 58
अनुसूची-१२ 58
अस्पतालहरुको बिवरण 58
अनुसूची-१३ 58
उपमहानगरपालिका भित्र रहेका एम्बुलेन्स तथा दमकलहरुको विवरण 58
अनुसूची-१४ 60
योजना अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाई संश्लेषण प्रारुप 60
सन्दर्भ सामग्री 62

जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका

परिच्छेद एक
प्रारम्भिक

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले विपद् व्यवस्थापन स्थानीय तहको एकल अधिकार सूचीको रुपमा सूचीकृत गरेको छ। संवैधानिक व्यवस्था कार्यान्यवयन गर्न सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहमा नीति, ऐन, नियम तथा निर्देशिकाहरु तर्जुमा भएका छन्। साथै विपद् व्यवस्थापनका लागि केन्द्र देखि समुदाय तहसम्म विभिन्न संस्थागत संरचना गठन गरी क्रियाशील रहेका छन्। स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति पनि यस्तै संरचना मध्येको एक हो। स्थानीय तहमा हुने विपद् व्यवस्थापनको सन्दर्भमा यस समितिको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। स्थानीय तहमा गरिने विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी ढङ्गबाट सम्पन्न गर्न समितिले यस सम्बन्धी छुट्टै योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने हुन्छ। विद्यमान कानूनी व्यवस्था अनुरुप समेत स्थानीय तहले विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक रहेको छ। विपद्को दृष्टिकोणबाट नेपाल संसार कै संवदनशील देशहरु मध्ये एक हो ।

बाढी, पहिरो र डुबानबाट ३० औं जोखिमयुक्त देशको रुपमा, जलवायु परिवर्तनको दृष्टि कोणबाट छैठौं र भुकम्पिय दृष्टिकोणबाट ११ औं जोखिम युक्त मुलुकको रुपमा रहेको छ। अव्यवस्थित बसाइसराई, जथाभावी वन फडानी तथा अतिक्रमण, अवैज्ञानिक खेती प्रणाली, कृषिमा अव्यवस्थित चाप, प्रकृती दोहन जनसंख्याको बढ्दो चाप, अव्यवस्थित शहरीकरण, अदुरदर्शी भौतिक संरचनाको निर्माण, जलवायु जन्य जोखिम, जनचेतनाको कमी जस्ता कारणले हरेक वर्ष हुने बाढी पहिरो, महामारी, झाडा पखाला, अनिकाल आगलागी र भूकम्प जस्ता दुर्घटनामा हजारौं मानिसहरुको मृत्यु हुने गरेको छ । यस्ता प्रकारका विपदबाट जीउधन माथी भएको क्षति त छदैछ भौतिक संरचनामा समेत क्षति पुग्दा आर्थिक सामाजिक विकासमा समेत ठूलो नोक्सानी व्यहोर्नु परेको छ।

जलवायु परिवर्तन तथा अन्य विभिन्न कारणबाट संसारमा प्रकोप जोखिमको अवस्थामा वर्षेनी बृद्धि हुने गरेको छ। जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका पनि यस्ता प्रकोप जोखिमहरुबाट अछुतो रहन सकेको छैन। यस उपमहानगरपालिकामा विपद्बाट हुने जनधनको क्षति न्यूनीकरण गर्न, विपद्को प्रतिकार्य र पुनर्लाभलाई गति दिन र यस कार्यमा सरोकारवालाहरु बीचको समन्वयलाई प्रभावकारी बनाउन विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्न आवश्यक देखिएको छ।

प्रस्तुत सन्दर्भमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा (२) को खण्ड (न) र नेपाल सरकारबाट जारी विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा मार्गदर्शन, २०७६ अनुरूप यस उपमहानगरपालिकाले यो विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना,२०८३ तयार गरेको छ।

१.२ विपद्को वर्गीकरण

विपद्लाई निम्न अनुसार वर्गीकरण गरिएको छ ।

क) प्राकृतिक विपद् प्रकोप (Natural Disaster)

ख) मानब श्रृजित विपद् (Man Made Disaster)

१.२.१ प्राकृतिक विपद् प्रकोप (Natural Disaster)

प्राकृतिक विपद्/प्रकोप भन्नाले प्रकृति तथा वातावरणले गर्दा उत्पन्न विपद्लाई जनाउंदछ । नेपालमा हुन सक्ने देहाय बमोजिम रहेको छ ।

१.२.१.१ भूकम्प

भुकम्प, पृथ्वीको सतहमुनी हुने हलचल / कंम्पनका Series वाट उत्पन्न हुने शक्तिशाली धक्कालाई भुकम्प भनिन्छ । सतहमुनीको धक्का हुने स्थानलाई नै आधार मानेर भुकम्पको केन्द्रबिन्दु तोकिने गरेको छ, जसलाई सिस्मोग्राफद्धारा (Seismograph) मान गरी रेक्टर स्केलमा उल्लेख गर्ने गरिएको छ । नेपाल सामान्यतया बारम्बार दोहोरिरहने भुकम्पको उच्च जोखिमको स्केलमा परेबाट नेपालको सम्पुर्ण भु (भाग भुकम्प जाने संभावित क्षेत्रभित्र पर्दछ । नेपालको भुकम्पीय जोखिम क्षेत्रको नक्साको आधारमा नेपाललाई तीन भागमा वांडिएको छ । उक्त नक्सा अनुसार यी भागहरू उत्तरतर्फबाट पश्चिम-दक्षिण, दक्षिण-पूर्वी दिशातर्फ फैलिएका छन् र नेपालको उत्तरी तथा दक्षिणी भु-भाग भन्दा मध्य भु-भाग भुकम्पको बढी जोखिममा रहेको देखिन्छ । भुकम्पबाट हुने क्षति तल उल्लेखित कारक तत्वहरुको आधारमा हुने गर्दछः-

(क) तिव्रता (Intensity)

(ख) परिमाण - Magnitude)

(ग) भुकम्पको केन्द्रविन्दुबाट रहेको दुरी (Distance from the epicenter)

(घ) जमीनको सतहबाट भुकम्प गएको गहिराई (Depth of quake below the surface)

(ङ) जमीनी सतह मुनी रहेको चट्टानहरुको हलचल (Type of slippage or movement along the fault)

(च) चट्टान तथा माटोको प्रकार (Type of rock layer and soil)

(छ) भौतिक पुर्वाधारहरुको प्रकार तथा उपयोग गरिएका निर्माण सामग्रीहरुको प्रकार र समयावधी (Type of structure, including design, age of construction materials.)

१.२.१.२ बाढी

कुनै पनि ईलाकामा पानीको सतह बढेर उच्च वहाव भई वा धेरै मात्रामा पानी जम्मा भई जमीनी भु-भाग डुबानमा परेको अवस्थालाई बाढीको संज्ञा दिईन्छ । नंदी वा तालहरुमा पानीको सतह बढ्न गई आफ्नो भईरहेको वास्तविक किनाराहरुलाई नाघी अन्यत्र जमीनी भु-भागहरु डुवाएको अवस्थामा बाढीको स्थिति सृजना हुन्छ । यद्यपि ऋतु परिवर्तन, वर्षा, हिमपात तथा हिउं पग्लिने जस्ता कारणले गर्दा नदी तथा तालहरुको पानीको सतहमा परिवर्तन आईरहने गरेता पनि उक्त उतारचढावले मानिसले प्रयोग गरिरहेको भुमि जस्तै गाउं, शहरवस्ति तथा खेती योग्य जमीनमाथि असर नगरेसम्म उक्त बाढीलाई विपद्को रुपमा लिईदैन।

१.२.१.३ पहिरो

पहिरो भन्नाले विभिन्न प्रकारका जमीनी सतहहरुमा हुने प्राकृतिक वा कृत्रिम हर्कतहरु जस्तै भिरहरु भासिने, चट्टानहरु खस्ने प्रक्रियालाई जनाउंदछ। यद्यपि गुरुत्वाकंर्पण नै पहिरो जाने प्रमुख कारक भएता पनि, जमीनी भु-भागको स्थायीत्वमा असर पुर्‍याउने विभिन्न अन्य कारक तत्वहरुले पनि पहिरो जानमा असर पुर्‍याईरहेको हुन्छ।यी कारक तत्वहरुले भिरको सतहको भित्री तहलाई खुकुलो बनाई पहिरोको लागि उपयुक्त वातावरण बनाउंदछ।पहिरो आफै घट्नको लागि भने अन्य छुट्टै कारक तत्व - Trigger) हुनु पर्दछ, जस्तै भारी वर्षा, हिमपात, ब्लाष्टिङ्ग आदि।

१.२.१.४ हिमताल फुटेर आउने बाढी

(Glacier Lake Out Burst Flood, (GLOF) हिमतालमा जम्मा भएको पानीको सतह बढ्दै गई त्यसको चापले वरिपरीको जमीन (प्राकृतिक बांध) फुट्न गई त्यसबाट एक्कासी पानी बाहिर गई विपद् सिर्जना गर्न सक्दछ। हिउ बग्ने बाटो रोकिएर बनेको ताललाई Marginal ताल तथा हिम पहिरोले रोकीएर पानीको बहाबबाट जम्मा भएको ताललाई उप-हिमताल (Sub-glacier lake) भनिन्छ। Marginal Lake फुट्ने तरीकालाई Marginal Lake Drainage पनि भनिन्छ भने उप-हिमताल फुट्नुलाई हिमताल फुटेको बाढी भनिन्छ । हिमतालको बिभिन्न आकार हुन्छ, यसमा सयौं तथा हजारौ घन मिटर पानी जम्मा हुन्छ ।

१.२.१.५ महामारी (Epidemic)

कुनै निश्चित स्थान र समयमा निश्चित जनसंख्यालाई अपेक्षित भन्दा बढी असर पार्ने गरी फैलिने रोगलाई महामारीको रुपमा पहिचान गरिन्छ । जस्तैः ठुलोरुपमा फैलिएको दोश्रो लहरको कोभिड-१९ भाईरसको संक्रमण, झाडापखाला, स्वाईन फ्लु, वर्ड फ्लु, डेङ्गु, मलेरिया, तथा यस्ता प्रवृतिका रोगलाई मान्नु पर्दछ ।

१.२.१.६ सुख्खा (Drought)

विश्वव्यापीरुपमा भईरहेको जलवायु परिवर्तनले गर्दा वायुमण्डलको तापक्रम दिनप्रति दिन बढी रहेको छ । यसले गर्दा कतै अतिवृष्टि कतै अनावृष्टि र कतै लामो समयसम्म हुने सुख्खापन वा खडेरीले खाद्यान्न उत्पादनको याम र यसको वृद्धिस्तरमा प्रतिकुल प्रभाव पार्ने गरेको छ । लामो समयको सुख्खा मौसम र अनिश्चित वर्षाले नेपालको कृषि क्षेत्रलाई प्रभाव पार्ने गरेको देखिन्छ । यस्ता सुख्खा वा खडेरीले गर्दा मानिस तथा जीवजन्तुलाई संकटमा पार्ने भएको हुंदा यसलाई विपद्को रुपमा लिईन्छ ।

१.२.२ मानब श्रृजित बिपद (Man Made Disaster)

मानवीय कार्य, लापरवाही गल्ति तथा कुनै पद्दती / संयन्त्र System/Instrument) को त्रुटीबाट श्रृजना हुने विपद्लाई मानव श्रृजित विपद् भनिन्छ। मानव श्रृजित विपद्लाई मानवीय, प्राविधिक र सामाजिक भनी वर्गीकरण गरिएको छ । मानवीय तथा प्राविधिक त्रुटीको कारण श्रृजना हुने विपद्मा सवारी तथा हवाई दुर्घटनाहरुलाई लिन सकिन्छ। त्यस्तै सामाजिक कारणबाट श्रृजना हुने विपद् अन्तरगत मानिसद्वारा गरिने बिनासकारी क्रियाकलाप जस्तैः आतंककारी गतिविधि, युद्ध/द्वन्द्व आदिलाई लिन सकिन्छ ।

१.२.२.१ दुर्घटना (Accident)

दुर्घटना भन्नाले कुनै विशेप, अकल्पनीय, अनावश्यक र खराब उद्देश्यबाट प्रेरित नभई कुनै ठाउं र समयमा एक्कासी घटना घटेर हुने घटनालाई जनाउंदछ । यसले समाज या मानव जीवनमा बिशेष असर पार्दछ ।

१.२.२.२ आगलागी

घरेलु प्रयोजनको लागि असावधानीपुर्वक आगोको प्रयोग, अचानक विद्युत्तीय उपकरणहरुको गडबडी तथा प्रज्वलनयुक्त पदार्थहरुको व्यवस्थापनमा लापरवाहीहरुको कारणबाट आगलागी हुने गर्दछ । नेपालको सन्दर्भमा विशेष गरी तराईमा गर्मीको मौसममा तापक्रम ४५ डिग्री सेल्सियससम्म पुग्ने भएकाले यहांको ग्रामीण तथा शहरी वस्तीहरूमा आगलागी ठुलो समस्याको रूपमा रहेको छ । यसका अतिरिक्त हालका दिनहरूमा वनजंगलहरूमा लाग्ने गरेको वन डढेलो पनि समस्याको रूपमा देखा परेको छ ।

१.२.२.३ आतंककारी हमला

वर्तमान समयमा विद्यमान व्यवस्थालाई बिफल पार्न उग्रवादी तत्वहरुद्धारा संचालन गर्ने आतंककारी कारवाहीबाट हुन सक्ने असर (जनधनको क्षति) लाई पनि विपद्को रुपमा परिभाषित गरिएको छ ।

१.३ उपमहानगरपालिका क्षेत्रमा हुने संभावित विपद्हरुको वर्गीकरण

बारा जिल्लामा मौसम अनुसार समय सापेक्ष विपद् व्यस्थापनलाई प्रथामिकताका आधारमा निम्नानुसार वर्गिकरण गरिएको छ ।

१.३.१ वर्षाको समयमा विपद् व्यवस्थापनको वर्गीकरण

सि.नं.	विपद्को बर्गिकरण	प्राथमिकता	कै.
१.	वाढि तथा डुवान	I	
२.	डेंगु मलेरिया, हैजा	II	
३.	चटयाङ्ग	III	
४.	आगलागि	IV	

१.३.२ हिउदको समयमा विपद् व्यवस्थापनको वर्गीकरण

सि.नं.	विपद्को बर्गिकरण	प्राथमिकता	कै.
१.	आगलागि	I	
२.	सितलहर	II	
३.	हावाहुरी	III	
४.	चटयाङ्ग	IV	

नोटः *समय समयमा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जिल्ला सुरक्षा समितिको बैठक बसी विभिन्न निर्णयहरु गरी कार्यान्वियन गर्ने गरेको ।*

१.४ योजनाको उद्देश्य

यस उपमहानगरपालिकामा विपद् व्यवस्थापनको पूर्वतयारी र यस सम्बन्धी प्रतिकार्यलाई प्रभावकारी बनाई सम्भावित जनधनको क्षति कम गर्नु यस योजनाको प्रमुख उद्देश्य हो। यसका अन्य उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम रहेका छन्ः

(क) विपद् प्रतिकार्यका लागि विषय क्षेत्रहरूको भूमिका तथा जिम्मेवारी निर्धारण गर्नु,

(ख) विपद् प्रतिकार्यका लागि मुख्य जिम्मेवार तथा सहयोगी निकायहरूको पहिचान र अद्यावधिक गर्नु,

(ग) विपद्को लेखाजोखा, जोखिम नक्साङ्कन, विगतमा घटेका विपद्का घटनाहरुको तथ्याङ्क सङ्कलन र विश्लेणका आधारमा जोखिम सूचित योजना तर्जुमा गर्नु,

(घ) विपद् प्रतिकार्यका लागि सामान्य पूर्वतयारी, पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी तथा आपत्कालीन प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू तय गर्नु र

(ङ) विपद् प्रतिकार्यका लागि हाल उपलब्ध स्रोत, साधन र जनशक्तिको लेखाजोखा एवम् सम्भावित विपद्को सामना गर्न आवश्यक क्षमताको आंकलन, प्रक्षेपण र प्रवन्ध गर्नु।

१.५ योजना तर्जुमा प्रकृया

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा मार्गदर्शन, २०७६ ले उपमहानगरपालिकाको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको नेतृत्व र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको क्षेत्रमा संलग्न निकाय तथा विषयक्षेत्र सहभागितामा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। सोही व्यवस्था अनुसार यस उपमहानगरपालिकाले सहभागितामूलक प्रक्रिया अपनाई विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गरेको छ। विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्दा अवलम्वन गरिएको प्रक्रियागत ढाँचा देहाय बमोजिम रहेको छः

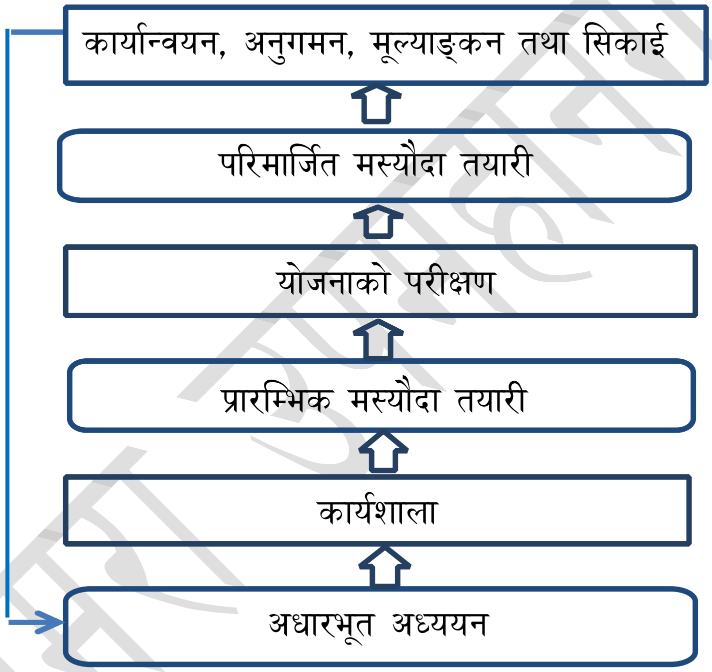

१.५.१ योजनाको मस्यौदा तयारी

उपलब्ध नीति, कानून तथा दस्तावेजको अध्ययन तथा विश्लेषण, विषयक्षेत्रहरूको छलफल र द्वितीय स्रोतबाट सङ्कलन गरिएका सूचनाहरू र कार्यशाला गोष्ठीबाट प्राप्त निष्कर्ष र सुझाव समावेश गरी उपमहानगरपालिकाको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको प्रस्तुत मस्यौदा तयार गरिएको छ।

१.५.२ योजनामा प्रस्तावित क्रियाकलापको परीक्षण

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको मस्यौदामा प्रस्ताव गरिएका मुख्य क्रियाकलापहरु उपयुक्त भए नभएको र त्यस्तो क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्ने क्षमता उपमहानगरपालिका तहमा उपलब्ध भए नभएको सुनिश्चित गर्न सरोकारवालाहरूको सहभागितामा कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation Exercise) मार्फत परीक्षण समेत गरिएको थियो। यस्तो परीक्षणबाट प्राप्त भएका पृष्ठपोषणलाई पनि यस योजना तर्जुमाको क्रममा ध्यान दिइएको छ।

१.५.३ पृष्ठपोषण सङ्कलन र अन्तिम मस्यौदा तयारी

कार्यशाला तथा कृत्रिम घटना अभ्यास समेतबाट प्राप्त पृष्ठपोषणका आधारमा तयार भएको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको मस्यौदामा सरोकारवाला निकाय, सङ्घ संस्था र विज्ञहरूको सुझाव लिईएको थियो। यसरी प्राप्त भएका सुझावलाई स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले पूनरावलोकन गरी विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनालाई अन्तिम रुप दिईएको छ।

परिच्छेद दुई

विपद् जोखिम र व्यवस्थापनको अवस्था

२.१ उपमहानगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

नेपाल बाढी, पहिरो र डुबान बाट ३० औं जोखिमयुक्त देशको रुपमा, जलवायु परिवर्तनको दृष्टिकोण बाट छैठौ र भुकम्पिय दृष्टिकोण बाट ११ औं जोखिमयुक्त मुलुकको रुपमा रहेको छ । मधेश प्रदेश अन्तर्गत मध्ये तराईको दक्षिणी भु-भागमा समुन्द्री सतहबाट १५२ मिटर देखि ९१५ मिटरको उचाईमा अवस्थित बारा जिल्ला ११९० वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ। बारा जिल्लामा रहेका विभिन्न स्थानिय तह मध्ये जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. भौगोलिक हिसावले सबैभन्दा ठुलो तथा आर्थिक, जनसंख्यीक हिसावले एक महत्वपुर्ण स्थानिय तह हो। मुलुकभरका उच्च १७ स्थानीय तहमध्येको एक हो, जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका ।

गढीमाई नगरपालिकाबाट जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिकामा परिणत यस उपमहानगरपालिकामा साविकका भवानीपुर जीतपुर, पिपरासिमरा, डुमरवाना, फत्तेपुर, छातापिपरा, अमलेखगञ्ज, इनर्वासिरा गाविसको पुरै भाग र मनहर्वा गाविसको (१,२,३,७,८,९), हरैयाको (१) र रामपुरटोकनी (३) नम्बर वडा समेटिएको छ । यस उपमहानगरपालिकामा २४ वटा वडा छन। यो उपमहानगरपालिकाको पुर्वमा निजगढ र कोल्हवी नगरपालिका, पश्चिममा पर्सा जिल्लाको बिरगंज महानगरपालिका, उत्तरमा मकवानपुर जिल्लाको हेटौंडा उपमहानगरपालिका र दक्षिणमा परवानिपुर गाउँपालिका, प्रसौनि गाउँपालिका र कलैया उपमहानगरपालिका पर्दछन।

विक्रम सम्वत २०६८ को जनगणना अनुसार यहाँको कूल घरपरिवार सङ्ख्या १८,२११ र जनसङ्ख्या ११६,९६५ (महिला: ५७,२४८ र पुरूष:५९,७१७) थियो भने २०७८ सालको जनगणना अनुसार हालको कूल घरपरिवार सङ्ख्या २५,६५० र जनसङ्ख्या १२७,३०७ (महिला: ६३,३८० र पुरूष: ६३,९२७) पुगेको छ। यो उपमहानगरपालिका तराई/चुरे मधेश क्षेत्रको समथर/भिरालो भूभागमा अवस्थित छ। यस उपमहानगरपालिकाको हावापानी उपोष्ण/शितोष्ण/समशितोष्ण रहेको छ। यहाँको अधिकतम तापक्रम ४२ डि.से. सम्म पुग्ने र न्यूनतम तापक्रम ९ डि.से. सम्मपुग्ने गरेको छ। यसैगरी औसत वार्षिक वर्षा १५०० मिलिमिटर हुने गर्दछ र अधिकतम वर्षा १२५० मिलिमिटर सम्म रेकर्ड गरिएको छ।

२.२ उपमहानगरपालिकामा विद्यमान प्रमुख प्रकोपहरु

यस उपमहानगरपालिकाको विद्यमान प्रमुख प्रकोपहरूमा बाढी, पहिरो, भूकम्प, महामारी, हावाहुरी, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व, आगलागी, सुख्खा/खडेरी, शीतलहर, असिनापानी, चट्याङ, सडक दुर्घटना,आदि पर्दछन्।

उपमहानगरपालिकाको विपद् जोखिम प्रोफाइल अनुसार बाढी, हावाहुरी, आगलागी, शीतलहर, सडक दुर्घटना जस्ता आदि प्रकोपबाट यस क्षेत्रमा जनधनको सबैभन्दा बढी क्षति हुने गरेको छ। त्यसैगरी महामारी, हावाहुरी, कृषि बालीमा हुने रोग, पशुरोग, आगलागी, शीतलहर, खडेरी, असिनापानी, मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व, सडक दुर्घटना जस्ता प्रकोपहरूबाट पनि हरेक वर्ष जनधनको क्षति हुने गरेको छ।

२.३ विगतका विपद्को अवस्था विश्लेषण

यस उपमहानगरपालिकाको विपद्को अवस्था विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी क्षति बाढी, आगलागी, शीतलहर आदि ले गरेको छ, जसको पूनरावृत्ति पनि उच्च रहेको छ। मूलतः बाढी/पहिरोले घरजग्गा डुवान गर्ने, खेतियोग्य जमिन तथा सामुदायिक वनको जमिन कटान/पटान गर्ने गरेको र यसबाट अस्थायी वा स्थायी रूपमा वर्षेनी दश हजार जनसङ्ख्या विस्थापित हुने गरेका छन्।

त्यस बाहेक कोभिड-१९, डैंगु, झाडापखाला जस्ता महामारी, हावाहुरी, मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व, शीतलहर, सुख्खा/खडेरी, आगलागी, चट्याङ, सडक दुर्घटना जस्ता प्रकोपबाट पनि उल्लेख्य मात्रामा क्षति भएको छ।

यस उपमहानगरपालिका क्षेत्रमा गत वर्षमा १२ (बाह्र) पटक भन्दा बढी प्राकृतिक, गैर प्राकृतिक तथा जलवायु र गैर जलवायुजन्य साना र ठूला प्रकोप तथा विपद्का घटनाहरू घटेका छन्। यस उपमहानगरपालिकामा आवृत्ति र गम्भिरताको आधारमा अन्य प्रकोप तथा घटेका विपद्का घटनाहरुको तुलनामा २०७३ सालमा भएको प्रकोपको असर तथा प्रभाव बढी देखिएको छ जसको कारणले जनधन, व्यक्तिगत सम्पत्ति र अन्नपात समेत क्षति भएको थियो। यस्ता प्रकोप तथा विपद्बाट विपन्न वर्ग, समुदायको आर्थिक अवस्था थप कमजोर बन्ने गरेको छ। यसरी विपद्को चपेटामा पर्ने घरपरिवार तथा समुदायलाई उत्थानशील र अनुकुलित बनाउन आवश्यक छ।

२.३.१ विपद्को ऐतिहासिक समय रेखाः

यस उपमहानगरपालिकामा विगतका वर्ष यता विभिन्न समयमा घटेका प्राकृतिक, गैह्रप्राकृतिक, जलवायुजन्य विपद्का घटनाहरुको ऐतिहासिक समय रेखा, सोको प्रभाव र प्रभावित क्षेत्र, पूर्वतयारी र प्रतिकार्यका लागि गरिएका प्रयासलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छः

सि.नं.	विपद्को प्रकृति	घटनाको वर्ष	प्रभावित स्थान/क्षेत्र	प्रभावित स्थान/क्षेत्रमा गरिएका प्रमुख प्रयासहरु
१.	बाढी/ डुवान	प्रत्येक वर्ष	वडा नं. १ को दुधौरा गाँउ	
			वडा नं. २ को हरियाली चौक, सिमरा स्थित गौरीगाउँको केहि भाग	
			वडा नं. ५ को बकुलिया टोल, फिलटोल, बालुवाटोल, भट्टीटोल, नदिटोल, हजाराटोल	

			वडा नं. ७ को सिधरिया टोल, छल्काटोल, सशस्त्र बेसक्याम्प पश्चिम पट्टिकोभागमा	
			वडा नं. ८ को रमौली गाउँ, लोसन्डा	
			वडा नं. १० दलित टोल, बेहरा टोल, बेहरा गोठ, बलुवा बेहरा	
			वडा नं. १२ को घाँघटोल, फत्तेपुर, चौधरी टोल, चिमारी पिपरिया टोल	
			वडा नं. १३ को सानो र ठुलो पचुली टोल	
			वडा नं. १४ को मुसहर बस्ती	
			वडा नं. १७ को जैतापुर	
			वडा नं. १८ को उचीडिह, कुस्माडि पुर्व टोल, बडहर्वा पश्चिम	
			वडा नं. २० को बसडिलवा	
			वडा नं. २३ को दलित बस्ती, हेड टोल, कृषि टोल	
२.	पहिरो	प्रत्येक वर्ष	वडा नं. २१ को एमहाडाडा, पानीकुवा	
			वडा नं. २२ को मुलखोला, ढुकुवाबास, ३ नं. पुल	
३.	कटान	प्रत्येक वर्ष	वडा नं. ९ को छातापिपरा को जग्गामा	
			वडा नं. १४ को खयरधारी, बेहरीटोल	
			वडा नं. १५ को सुकलैया, नँयाबस्ती, कचोर्वा	
			वडा नं. १६ को बदाफर टोल, पिलुवाहा टोल	
			वडा नं. १७ को रामनगर	
			वडा नं. १८ को कुस्माडी	
			वडा नं. १९ को सानो र ठुलो मटिरिया, मथुरापुर	
			वडा नं. २४ को मनहर्वा (बिच्ला र दक्षिण) टोल, हरपुर	
४.	आगलागी/ हावाहुरी	प्रत्येक वर्ष	उद्योग कलकारखाना भएको स्थान	
			अब्यवस्थित घर टहरा फुसको छानो भएको घरहरु (ग्रामीणक्षेत्रमा रहेको वडाहरु)	
			वन जंगल लगायतका अन्य स्थानहरु	
			अब्यवस्थित विधुतीय लाइन	
५.	महामारी	**COVID-19** २०७६ माघ देखि शुरु	उपमहानगरपालिका भित्रका सबै वडा प्रभावित	
		डेंगु	विशेष गरि ग्रामीणक्षेत्रमा रहेको वडाहरु	

		झाडापखाला	विशेष गरि ग्रामीणक्षेत्रमा रहेको वडाहरु	
		दादुरा/ठेउला	उपमहानगरपालिका भित्रका सबै वडा प्रभावित	
		टाइफाइड	उपमहानगरपालिका भित्रका सबै वडा प्रभावित	
६.	अन्य मनसुनजन्य विपद् घटना / Emerging Diseases	प्रत्येक वर्ष	अविरल बर्सादि भएमा उपमहानगरपालिकाको शहरी क्षेत्र तथा बाक्लो घना बस्ती	

स्रोतः जलवायु तथा विपद् जोखिम पार्श्वचित्र २०८०

२.३.२ विपद्बाट भएको क्षतिको विवरणः

यस उपमहानगरपालिकामा विगतमा विभिन्न विपद्बाट भएको क्षतिको विवरण देहाय अनुसार रहेको छः

यस नगरपालिकाको विद्यमान प्रमुख प्रकोपहरूमा बाढी, पहिरो, भूकम्प, महामारी, हावाहुरी, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व, आंगलागी, सुख्खा/खडेरी, तातो हावा लू , शीतलहर, असिनापानी, चट्याङ, सडक दुर्घटना, पर्दछन्। नगरपालिकाको विपद् जोखिम प्रोफाइल अनुसार बाढि र डुबान आदि प्रकोपबाट यस क्षेत्रमा जनधनको सबैभन्दा बढी क्षति हुने गरेको छ। त्यसैगरी महामारी, हावाहुरी, कृषि बालीमा हुने रोग, पशुरोग, आगलागी, शीतलहर, खडेरी, असिनापानी, मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व, सडक दुर्घटना जस्ता प्रकोपहरूबाट पनि हरेक वर्ष जत्तधनको क्षति हुने गरेको छ।

२.३.२.१ बाढी/पहिरो

यस नगरपालिकाका २४ वटा वडाका ३७ बस्ती, ३ हजार हेक्टर कृषी क्षेत्र र ५ हजार हेक्टर बन क्षेत्रहरु बाढी पहिरो, डुबान र खोला किनार कट्टान को जोखिममा रहेका छन ।

२.३.२.२ कोभिड-१९महामारी

कोभिड-१९महामारीले यस नगरपालिका भित्रका के कति सर्वसधारणहरु संक्रमित भई के कति जना को मृत्यु भयो सो को यकिन तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेको तर एक अनुमाण अनुसार विक्रम सम्वत् २०७६ सालको माघ देखि शुरु भएको महामारीले यस नगरपालिकामा ९०-९५ जनामा संक्रमण भएको र सोबाट ५ जनाको मृत्यु भएको छ ।साथै यसबाट आर्थिक सामाजिक क्षेत्र समेत उल्लेख्य मात्रामा प्रभावित भएको छ।

२.३.२.३ हावाहुरी

विगत पाँच वर्षमा हावाहुरीले २ जनाको मृत्यु, २४ जना घाईते, घरहरु पूर्ण/आंशिक क्षति, २१ वटा विद्यालयका भवनहरू पूर्ण/आंशिक क्षति ३ वटा अन्य भौतिक संरचनाहरू क्षति भएको छ भने चार हजार घरपरिवार प्रभावित भएका छन्। हावाहुरीले सामान्य रूपमा हरेक वर्ष क्षति पुर्‍याउने गरेको भएता पनि विक्रम सम्वत् २०७४ मा आएको हावाहुरीले सबैभन्दा बढी क्षति गरेको थियो, जसमा २ जनाको मृत्यु र ११ जना घाईते हुनुको साथै घरधुरीलाई क्षति पु-याएको थियो।

२.३.२.४ आगलगी

यस नगरपालिका भित्र औधोगिक क्षेत्रहरु पर्ने भएकोले वर्षेनी त्यस क्षेत्रमा रहेका उधोग, कलकारखानाहरुमा आगलागीका घटनाहरु घटेको पाईन्छ । त्यस्तै बाक्लो घना वस्ति भएको ठाउँमा समेत बिधुत सर्ट का कारण तथा मानविय लापरवाहीको कारण आगलागीका घटनाहरु घटेको पाईन्छ । कलकारखाना, उद्योगहरुमा करेन्ट सर्ट, अब्यवस्थित घर टहरा, फुसको छानो भएको घरहरु तथा अन्य विविध कारणले आगलागी हुँदाको अबस्थामा ठूलो जनधनका साथै मानविय क्षति हुने हुँदा छिटो भन्दा छिटो सयुक्त टोली परिचालन गर्नु यसको उदेश्य रहेको छ ।वन जंगल नजिक मानव बस्ती रहेकोले जंगलमा लागेको डडेलो बस्तीमा सर्ने हुदा बर्षेनी लाखौ रुपैयाको सम्पत्ती क्षति हुने गरेको छ । उपलब्ध तथ्याङ्क अनुसार विगत पाँच वर्षमा भाएका आगलागीका घटनाबाट १०-११ जना घाईते भएको ५१ वटा घरगोठ जलेर नष्ट भएको पाईएको छ ।

२.३.२.५ खडेरी/सुख्खापन

खडेरी/सुख्खापन दिन प्रतिदिन बढदै गएको छ। पानीको माग बढे अनुरूप आपूर्ति हुन नसकेको अवस्था छ। चापाकलहरु सुकि रहेका छन।पिउने पानिको समस्या दिनानु दिन बढी रहेको छ।

२.३.२.६ जङ्गली जनावर र छाडा चौपाया

जङ्गली जनावरहरूको लागि आवश्यक र पर्याप्त खानेकुराको अभाव बढ्दै गएकोले यस्ता जनावरहरू वस्तीमा आई खेतिबाली नष्ट गर्ने क्रम बढ्दै गएको छ। छाडा छोडिएका पशु चौपायाहरूले समेत खेतमा लगाएको अन्नबाली नष्ट गर्ने गरेका छन्। तरकारी, अन्नबाली र पशुचौपायाहरूमा रोग/किटाणुको समस्या बढ्दै गएको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण भविष्यमा मौसमजन्य प्रकोपहरूको प्रकृति, मात्रा र यसबाट हुने क्षति अझै बढ्न सक्ने अनुमान गरिएको छ।

२.४ सम्भाव्य प्रकोप तथा सम्भावित प्रभाव क्षेत्र

यस नगरपालिकाका २४ वटा वडाका ३७ वटा वस्ति ३ हजार हेक्टर कृषि क्षेत्र र ५ हजार हेक्टर वन क्षेत्रहरू बाढी पहिरोको जोखिममा रहेका छन्। विश्वव्यापी महाव्याधी कोभिड-१९ को असर सबै वडामा रहेको भएता पनि २०७४ मा यसको जोखिम बढी देखिन्छ। हावाहुरी, शीतलहर, असिनापानी, खडेरीबाट प्रायः सबै वडाहरूमा असर पर्न सक्छ। जङ्गली जनावर र छाडा पशुचौपायाबाट जन्धनमा क्षति हुने सम्भावना १,१४,१५,१६,२१ र २२ नं. वडाहरूमा बढी देखिन्छ।वनमा हुने आगलागीबाट १,२,३,८,१४,१५,१६ र २१ नं. वडाहरूमा बढी असर पर्ने देखिन्छ। भूकम्पबाट हुन सक्ने क्षतिबाट भने सबै वडाहरू र जनसंख्या प्रभावित हुने अवस्था छ। यी प्रकोपहरूको वर्तमान प्रभाव क्षेत्र तथा सम्भावित जोखिमको नक्साङ्कन गर्ने कार्य बाँकी रहेको छ।

२.५ प्रकोपहरुको सम्भाव्य जोखिम विश्लेषण

यस उपमहानगरपालिकामा रहेका घरहरूको बनावट हेर्दा ६.७ रेक्टर स्केल म्याग्नेट्युडको भूकम्प गएमा कम्तिमा ५००० घरहरू बस्न नमिल्ने गरी भत्कन सक्ने सम्भावना आंकलन गरिएको छ। यस क्षेत्रमा बाढी पहिरोले विगत वर्षहरूमा धेरै क्षति गरेको छ। विगत २०७४ वर्षको जत्तिकै ठूलो वर्षा भएमा घरपरिवारहरू (५००० जना) प्रत्यक्ष प्रभावित हुनसक्ने देखिन्छ ।

यस क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तनको प्रक्षेपण अनुसार भविष्यमा वर्षा हुने दिनहरू घट्ने तर कूल वर्षा १०% प्रतिशत सम्म बढ्न सक्ने आंकलन भएकोले भविष्यमा बाढी पहिरोको जोखिम बढ्ने सम्भावना देखिन्छ। अव्यवस्थित बसोवास तथा कमजोर भौतिक संरचना निर्माणको क्रम बढ्दै गएकोले यसबाट जोखिम पनि बढ्न सक्ने देखिएको छ। तसर्थ, कम्तिमा पनि १००० हजार भन्दा बढी घरधुरी (करिव ५ हजार जनसंख्या) लाई आपत्कालीन व्यवस्था गर्न सक्ने गरी बाढीपहिरोको विपद् पूर्वतयारी गर्न आवश्यक देखिन्छ।

विगतको हावाहुरीको प्रवृत्ति हेर्दा यसबाट २१ घरधुरी (करिब ५०० जनसंख्या) प्रभावित हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ। त्यसैगरी शीतलहरले करिब १००० मानिसहरू, हिउँदे खेतिबाली र पशुचौपायाहरू प्रभावित हुन सक्ने देखिन्छ। हावाहुरी तथा शीतलहरको कारण आवश्यक कपडा र खानेकुराको अभाव भई बाह्य सहयोग चाहिने जनसङ्ख्या ५००० अनुमान गरिएको छ।

सुख्खा/खडेरीले वर्षेनी अन्नबाली उत्पादनमा कमि आएको देखिन्छ। हिउँद याममा पानीको मूल र तालतलैया सुक्दै गएको र बढ्दो तापक्रमको कारणले भविष्यमा यस क्षेत्रमा सुख्खा/खडेरीको अवस्था झन् जटिल हुन सक्नेछ। अनुमानित ८०० जनसङ्ख्याका लागि खडेरीका कारण हुने विपद् पूर्वतयारी गर्नु पर्ने हुन सक्दछ ।

वन जङ्गल विनाशका कारण पर्याप्त खानेकुराको अभावमा जङ्गली जनावर वस्तीमा आउने क्रम बढेको र यसबाट अन्नबाली नोक्सानीका घटना बढिरहेको गुनासाहरू आउने गरेका छन्। भविष्यमा बाढी, सुख्खा/खडेरी, आगलागी, मिचाहा प्रजातीको वनस्पतीको प्रकोप आदिका कारण बनमा जनावरको लागि आवश्यक चरिचरन तथा वासस्थानको थप विनाश भई खेतिबाली र वस्तीमा जङ्गली जनावरहरू आउने क्रम अझ बढ्न सक्ने देखिन्छ। यसबाट मानव तथा वन्यजन्तुवीच द्वन्द्व बढ्दै जानसक्ने सम्भावना देखिएको छ। हरेक वर्ष खडेरी लगातार बढ्दै गएमा कतिपय वन्यजन्तुको सङ्ख्या घट्ने वा मासिन सक्ने सम्भावना समेत रहेको छ। संरक्षणका प्रयासहरूले मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व समाधान गर्न सकिने हुँदा यस तर्फ विशेष ध्यान दिन जरुरी देखिएको छ। मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्वबाट वार्षिक १२ जना घाईते ३-४ जनाको मृत्यु हुनाका साथै रु १००० बराबरको सम्पत्तिको क्षति हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ ।

विकास तथा जीविकोपार्जनको लागि गरिने क्रियाकलापहरु जोखिम न्यूनीकरण गर्ने, उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र जलवायु परिवर्तनको असरको सामना गर्न अनुकूल हुनेगरी सञ्चालन गर्ने व्यवस्था नमिलाएसम्म अन्य प्रकोपहरूबाट पनि यस गाउँ/नगरपालिकामा जोखिम बढ्ने सम्भावना देखिन्छ।

२.६ पूर्वसूचना प्रणालीको अवस्था

यस नगरपालिकामा बाढी, पहिरो, डढेलो, प्रकोपको पूर्वसूचना प्रणाली स्थापना गरिएको छैन। स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको जिल्ला, प्रदेश तथा राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रसँग सम्पर्क स्थापित गरी सूचना आदान प्रदान गर्ने तयारी गरिएको छ। तल्लो तटीय क्षेत्रमा बस्ने समुदायले माथिल्लो तटीय क्षेत्रमा बस्ने समुदायबाट नदी सतह गेज रिडरलाई सिधै सम्पर्क गरी सूचना प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाउने तयारी गरिएको छ।

२.७ नीतिगत,कानूनी तथा संस्थागत व्यवस्था

विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कानूनलाई संशोधन र एकीकरण गर्न बनेको ऐन, २०७४ को आधारमा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरिएको छ। विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १७ को उपदफा (१) बमोजिमको स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन गरी ऐ ऐ ऐनको दफा १७ को उपदफा (२) बमोजिम कार्य गर्ने गरि समिति गठन भएको छ। समितिमा हाल रहेका पदाधिकारीहरूको विवरण **अनुसूची-६** मा संलग्न छ। स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत ८ वटा विषयक्षेत्र हेर्न अगुवा संस्था तोकी सम्बन्धित विषयक्षेत्रको योजना तर्जुमा र समन्वयको जिम्मेवारी प्रदान गरिएको छ। विषयक्षेत्रका अगुवा संस्था र तिनमा कार्यरत पदाधिकारीहरूको विवरण **अनुसूची-७** मा संलग्न गरिएको छ।

यस उपमहानगरपालिकामा वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा स्थापना गरिएको छ। २४ वटा वडामा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति गठन सम्बन्धि पत्राचार गरिएको छ। यस उपमहानगरपालिकामा विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना गरिएको छ। सो कोषमा आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ मा उपमहानगरपालिका र अन्य श्रोतबाट गरी रकम रु. ३०,००,००० जम्मा भएको छ। कोष सञ्चालन तथा परिचालनको लागि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि तर्जुमा गरिएको छ। यस वाहेक उपमहानगरपालिकामा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, ऐन, नियम, मार्गदर्शन तथा आवश्यक मार्गदर्शनहरू बन्ने क्रममा रहेका छन्।

२.८ विषयक्षेत्र तथा कार्य जिम्मेवारी

यस उपमहानगरपालिकाले विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका लागि देहाय बमोजिमका ८ वटा विषयक्षेत्र निर्धारण गरी देहाय बमोजिमका कार्य जिम्मेवारी प्रदान गरेको छः

२.८.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्र

यस विषयक्षेत्रले विपद्को समयमा सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूसँग समन्वय कायम गर्ने, विपद्को अवस्था आउनसक्ने पूर्वसूचना प्राप्त भएपछि स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट सूचना सम्प्रेषण गर्ने, प्रकोपको कारण समस्यामा परिरहेका वा घाईतेलाई उद्धार गर्ने, हराएकाहरूको खोजी गर्ने, मानिसको मृत्यु भएमा सनाखत गरी शव व्यवस्थापन (वा हस्तान्तरण) को प्रवन्ध मिलाउने, पीडितहरूलाई राहत वितरण गर्ने जस्ता जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ।

२.८.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्र

यो विषयक्षेत्रले विपद्को अवस्थामा पीडितहरूलाई तत्काल खानेकुरा, विस्थापित भई शिविरमा बसेकालाई चामल, दाल, नुन, तेल आदि खाद्य सामग्री उपलब्ध गराउने, खानेकुरा पकाउनको लागि आवश्यक प्रवन्ध मिलाउने र कृषि क्षेत्रमा भएको क्षति विवरण तयार गर्ने जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ।

२.८.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्र

यस विषयक्षेत्रले विपद्मा घाईते भएकाहरूको प्राथमिक उपचार गर्ने, महामारी हुनबाट बचाउने विधिहरू अवलम्वन गर्ने, शिविरमा उपचार गर्न नसकिने प्रकृतिका स्वास्थ्य समस्या भएका विरामी वा घाईतेलाई अस्पतालसम्म पुर्‍याई स्वास्थ्य उपचारको सुनिश्चितता गर्ने, महिला तथा बालबालिकामा पोषणको कमी भएमा त्यसबाट हुनसक्ने समयस्याबारे पीडित र सरोकारवालालाई सचेत गर्ने जस्ता जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ। साथै

यस विषयक्षेत्रले कोभिड-१९ लगायतका महाव्याधीको संक्रमण, रोकथाम र व्यवस्थापनको कार्य समेत गर्नेछ।

२.८.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्र

यस विषयक्षेत्रले विपद्को अवस्थामा खानेपानी आपूर्ति गर्ने, विपद्का कारण ढलेका बोटबिरूवाहरू हटाउने, विपद्जन्य घटनाबाट सिर्जना भएका फोहोरहरू सरसफाई गर्ने, मरेका पशुपंक्षीहरूको व्यवस्थापन गर्ने, व्यक्तिगत सरसफाईको लागि स्वच्छता सम्बन्धी सरसामानहरू (जस्तैः हाईजिन किट, पियुष, क्लोरिन, डस्टविन, ...) उपलब्ध गराउने जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ।

२.८.५ आपत्कालीन आश्रय तथा गैर–खाद्य सामग्री क्षेत्र

यो विषयक्षेत्रले विपद्को कारण घरमा क्षति पुगी बस्न नसक्ने अवस्थामा रहेका पीडितहरूलाई आपत्कालीन आश्रय वा बासको लागि अस्थायी संरचना निर्माण गर्ने, पीडितहरूलाई त्रिपाल, भाँडाकुँडा, लत्ताकपडा जस्ता गैर–खाद्य सामग्री वितरण गर्ने जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ।

२.८.६ संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्र

यस विषयक्षेत्रले विपद्को समयमा महिला, गर्भवती महिला, सुत्केरी, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, शिशु, बालबालिका, बृद्धबृद्धाहरूलाई संरक्षण गर्ने, उनीहरूको आवश्यकता बमोजिमका सरसामानहरू जस्तैः सेनेटरी प्याड, खेलकुदका सामान आदि उपलब्ध गराउने, घरपरिवारका सदस्य गुमाएकाहरू तथा विपद्का कारण त्रसित व्यक्तिहरूलाई मनोसामाजिक परामर्श सेवा दिने र हिंसामुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने जस्ता जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ।

२.८.७ आपत्कालीन शिक्षा क्षेत्र

यस विषयक्षेत्रले विपद्को कारण विद्यालय तीन दिनभन्दा बढी बन्द भएमा विद्यार्थीहरूलाई आपत्कालीन शिक्षाको व्यवस्था गर्ने, प्रकोपले विद्यार्थीको पठनपाठनका शैक्षिक सामग्री हराए वा क्षति पुऱ्याएमा सोको व्यवस्था गर्ने र विद्यालयको शिक्षण सामग्रीहरू नष्ट भएमा पुनः व्यवस्था गर्ने जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ।

२.८.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्र

यस विषयक्षेत्रले विपद्को कारण अवरूद्ध हुन पुगेका अत्यावश्यक सेवाहरू (जस्तैः सडक, विद्युत, खानेपानी, टेलिफोन) तत्काल सुचारू गर्ने र त्यस्ता सेवा प्रदान गर्ने निकायका कार्यालयहरूमा क्षति पुगेमा वैकल्पिक व्यवस्था गर्ने, सामाजिक आर्थिक पूर्वाधार र अवस्थालाई चलायमान बनाई जनजीवनलाई सामान्य बनाउने जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ।

माथि उल्लिखित विषयक्षेत्र अन्तर्गत क्रियाशील रहेका सरोकारवाला निकाय तथा संस्थाहरूको विवरण **अनुसूची-८** मा संलग्न गरिएको छ।

२.९ प्रभावितहरुलाई राख्न सकिने सुरक्षित स्थानहरु

प्रभावित स्थानहरु	स्थानान्तरण गर्न सकिने नजिकको सुरक्षित स्थान	नजिकको प्रहरी युनिट
जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. १	ने. रा. मा. वि. सिमरा	ई.प्र.का सिमरा,
जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. १०,२३	ने. रा. नि. मा. वि. नितनपुर,कृषि फारम	ई.प्र.का. जितपुर
जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. ११,१२	ने.रा.मा. वी.फत्तेपुर ,ने.रा.नि. मा.वि.आमाटार	प्र.चौ. फत्तेपुर
जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. १३,१४,१६	ने.रा.प्रा. वि. जोलाई,महेन्द्रनगर	अ.प्र.पो.डुमरवाना
जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.१७ रामनगर	ने. रा. मा.वि. रामनगर	प्र.चौ.जैतापुर
जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा २१/२२	ने.रा.मा.वि अम्लेखगंज	ई.प्र.का अम्लेखगंज
जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. २४ मनहर्वा	ने. रा. मा.वि.वडहर्वा को प्राङगण	प्र.चौ.जैतापुर

परिच्छेद तीन
पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

३.१ विपद् व्यवस्थापन चक्र (Disaster Management Cycle)

विपद् जोखिम न्युनीकरण/व्यवस्थापनको दौरान यस सम्बन्धी चक्र (Disaster Management Cycle) को ज्ञान हुन आवश्यक हुन्छ । यस चक्र (Cycle) मा रोकथाम तथा प्रभावको न्युनीकरण (Prevention & Mitigation), पुर्व तयारी (Preparedness) विपद्को प्रभाव (Disaster Impact), प्रतिक्रिया (Response), पुनरुद्धार (Recovery) र बिकास (Development) जस्ता तहहरु समाविष्ठ छन् ।

३.१.१ रोकथाम तथा प्रभावको न्युनीकरण

यस अन्तरगत कुनै पनि विपद् आउन नदिन रोकथामका उपयाहरु अवलम्वन गरिन्छ । यदि विपद्लाई पुर्णरुपमा रोकथाम गर्न नसक्ने संभावना भएमा हुन सक्ने प्रभाव / क्षतिलाई सकभर न्युन गर्ने कार्यहरु गरिन्छ । जस्तै भुकम्पको जोखिम न्युन गर्न सडक, भवन निर्माणका स्तरयुक्त मापदण्डहरु निर्धारण ईत्यादि पर्दछन ।

३.१.२ पुर्व तयारी

यस अन्तरगत सरकारी, गैर सरकारी, सामुदायीक वा व्यक्तिगत रुपमा विपद्को अवस्थामा तत्काल तथा असरदार रुपमा कारबाही गर्न गरिने सबै किसिमका कार्यहरु पर्दछन । जस्तै उद्धार सामग्रीहरुको भण्डारण, विपद्को पुर्व जनाउ दिने साईरनहरुको व्यवस्था ईत्यादी ।

३.१.३ विपद्को प्रभाव

विपद् शुरुभई अन्त्य नहुन्जेल सम्मको अवस्था जनाउंदछ। विपद्को किसिम, विपद् आएको समय, स्थान तथा मात्रा (Intensity) अनुसार प्रभाव पनि फरक हुन्छ। विपद्को प्रभावलाई मुल्याङ्कन गरी कस्तो किसिमको उद्धार तथा राहत कार्य संचालन गर्ने निर्धारण गरिन्छ ।

३.१.४ प्रतिक्रिया

यस अन्तरगत प्रभावित क्षेत्रहरुमा प्रकोप उद्धार कार्य योजना अनुरुप तत्काल क्षतिको सर्भे तथा मुल्याङ्कन, खोजतलास र उद्धार, संकटकालिन खाद्यान्न, बास, औषधोपचार तथा सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण जस्ता कार्यहरु पर्दछन्।

३.१.५ पुनरुउद्धार

यस अन्तरगत प्रभावित जिल्ला/समुदायहरुलाई प्रभाव पर्नु अगाडिको अवस्थामा ल्याउन गरिने तत्कालिन र दीर्घकालिन पुनर्निर्माण, पुनस्थापना जस्ता कार्यहरु पर्दछन।

३.१.६ विकास

यस अन्तर्गत बिगतमा घटेका प्रकोपहरुबाट शिक्षा लिई देशको बिकास निर्माण कार्यमा उचित नीति निर्देशनको व्यवस्था गरी भविश्यमा घटन सक्ने प्रकोपहरुलाई कम गर्ने तथा श्रोत साधनको अधिकतम सदुपयोग गर्ने जस्ता कार्यहरु पर्दछन।

विपद् जोखिम न्युनीकरण / व्यवस्थापन चक्र

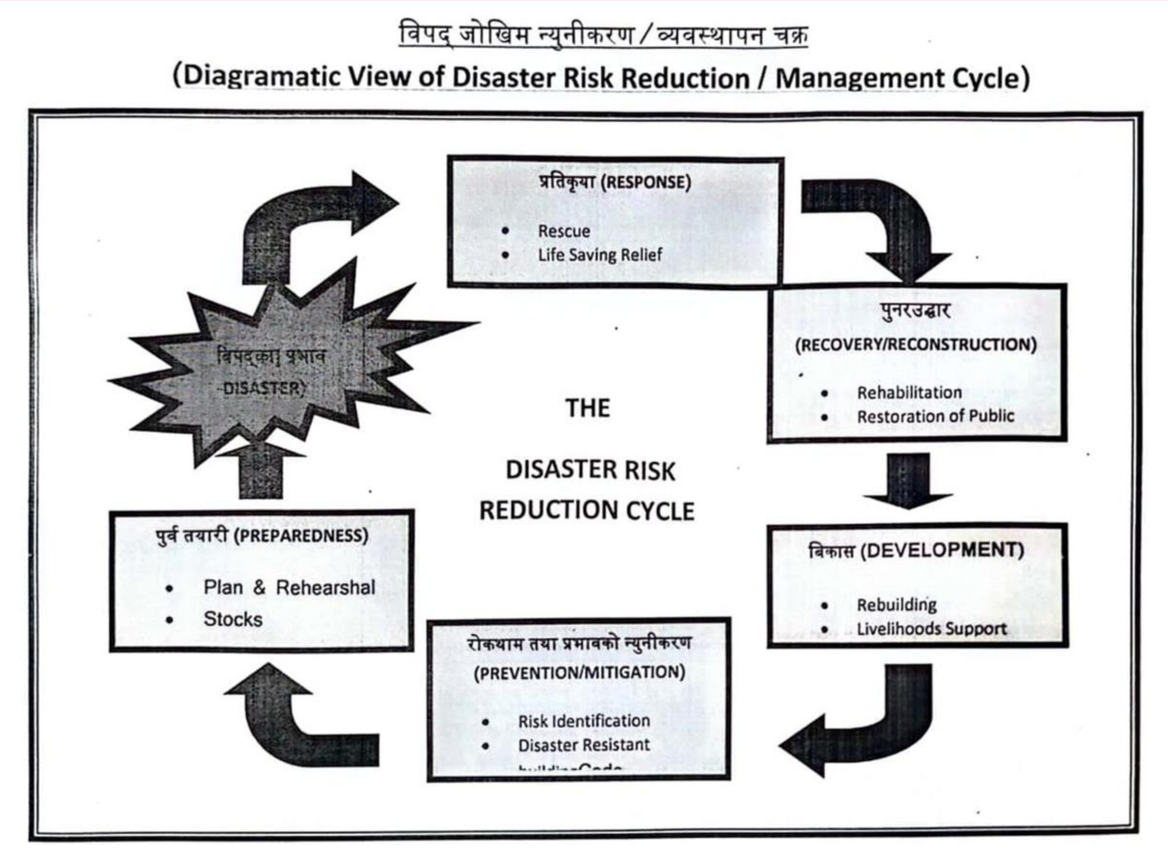

३.२ सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद्को स्थितिमा प्रतिकार्य गतिविधिहरू समयमै कार्यान्वयन गर्न संस्थागत क्षमता लेखाजोखा गरी सोको तयारी आवधिक रुपमा अद्यावधिक गर्न जरुरी हुन्छ। सामान्य पूर्वतयारी सम्बन्धी कार्यहरुमा विपद् घटना अगावै प्रायः सबै प्रकोपका लागि गर्नुपर्ने जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी र विपद् प्रतिकार्य गर्न संस्थागत तथा भौतिक संरचना, मेशिन र औजार, सीप विकास, जनचेतना, कृत्रिम घटना अभ्यास जस्ता क्रियाकलापहरु समावेश गरिएका छन्।

यस विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना अद्यावधिक गर्नु पनि विपद् पूर्वतयारी कार्य नै हो। विपद् प्रतिकार्यका कार्यहरूलाई प्रभावकारी बनाउन विषयक्षेत्रगत रुपमा सामान्य पूर्वतयारीको कार्ययोजना देहाय बमोजिम हुने गरी तर्जुमा गरिएको छः

३.२.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद् घटना अगावै प्रायः सबै प्रकोपका लागि गर्नुपर्ने समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना अद्यावधिक गर्ने	प्रत्येक वर्ष असोज सम्म	उपमहानगर पालिका	प्रत्येक आर्थिक वर्षमा	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति
२	विपद्को क्षति, नोक्सानी मूल्याङ्कनको लागि सर्वेक्षण टोली गठन र पुनर्गठन गर्ने र आवश्यकता बमोजिम सर्वेक्षणका लागि सहायक टोलीहरू गठन गर्ने र तालिम आयोजना गर्ने	प्रत्येक वर्ष मनसुन शुरु हुनु पूर्व	उपमहानगर पालिका र हरेक वडामा	उपमहानगर पालिका मा एक र हरेक वडामा एक एक वटा	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति
३	प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखा, क्षति लेखाजोखा गर्न विस्तृत घरधुरी सर्वेक्षण फाराम तयार गर्ने	प्रत्येक वर्ष कार्तिक सम्म	उपमहानगर पालिका	५,००० प्रति	सामाजिक विकास शाखा
४	राहत वितरणका लागि सिफारिस फाराम लगायतका कागजात तयारी तथा अद्यावधिक गर्ने	प्रत्येक वर्ष मंसिर सम्म	उपमहानगर पालिका	५,००० प्रति	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा
५	प्रकोपको प्रकृति अनुसार खोज तथा उद्धारका लागि टोली गठन गर्ने	प्रत्येक वर्ष कार्तिक सम्म	वडा तहमा	हरेक वडामा एक	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा,वडा कार्यालय, विषयक्षेत्र

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
६	खोज तथा उद्धारका लागि गठित टोलीको निमित्त तालिम आयोजना गर्ने र परिचालन हुने प्रक्रिया निर्धारण गर्ने	प्रत्येक वर्ष पौष सम्म	वडा तहमा	हरेक वडामा एक	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, सूरक्षा निकाय, विषयक्षेत्र
७	खोज तथा उद्धार सामग्रीहरू खरिद, भण्डारण, मर्मत र व्यवस्थापन गर्ने	निरन्तर	निरन्तर	हरेक वडामा कम्तिमा एक सेट	उपमहानगरपालिका, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा
८	खोज तथा उद्धारका लागि प्रयोग गर्न सकिने सवारी साधनहरू र एम्बुलेन्सहरूको सूची र सम्पर्क व्यक्तिको विवरण तयार गर्ने	निरन्तर	उपमहानगर पालिका	८ वटा एम्बुलेन्स	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, स्वास्थ शाखा
९	बाढी/पहिरो, भूकम्पबाट बच्न र बचाउन सुरक्षित स्थानको पहिचान गरी अध्यावधिक सूची तयार गर्ने	निरन्तर	वडा अनुसार	आवश्यकता अनुसार हरेक वडामा	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा
१०	आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग गर्ने स्थलहरूको सूची स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित गर्ने	तत्काल सुरु गरी निरन्तर	तोकिएको मापदण्ड अनुसार	प्रत्येक वडामा	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, वडा कार्यालय
११	आपत्कालीन अवस्थामा आश्रय स्थलका रुपमा प्रयोग गर्ने स्थानको लागि चाहिने भौतिक पूर्वाधार र सेवाहरू निर्माण, बिस्तार गर्ने	तत्काल सुरु गरी निरन्तर	तोकिएको मापदण्ड अनुसार	प्रत्येक वडामा	पूर्वाधार विकास शाखा, वडा कार्यालय, विषयक्षेत्र
१२	प्रकोपबाट समुदायलाई बचाउन आपत्कालीन आश्रय भवनहरू निर्माण गर्ने	आवश्यक्ता अनुसार	हरेक वडामा जोखिममा रहेको समुदाय नजिक	२४ वटा	पूर्वाधार विकास शाखा र सम्बन्धित वडा

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१३	बाढी/पहिरो, शीतलहर, हावाहुरी, भूकम्प, चट्याङ, आगलागी आदि प्रकोपहरूबाट समुदायमा पर्नसक्ने असर र सोबाट बच्ने उपायहरूका बारेमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	निरन्त	उपमहानगर पालिकामा सञ्चालित एफ.एम, पत्रपत्रिका, माईकिङ् आदि	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै कम्तिमा २ पटक	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, वडा कार्यालय
१४	मानिसको ज्यान लिनसक्ने जङ्गली जनावरहरू (जस्तैः जङ्गली हात्ती, गैंडा आदि) बस्तीमा प्रवेश गरेमा सम्बन्धित समुदायलाई शिघ्र सूचना दिने प्रणालीको विकास गर्ने	निरन्तर	वडास्तर वा सम्भव भएसम्म वस्तीस्तर	हरेक वडामा एक	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, वडा कार्यालय, समुदाय, विषयक्षेत्र
१३	खोज तथा उद्धारलाई प्रभावकारी बनाउन प्रकोपमा आधारित कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने/गराउने	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै	उपमहानगर पालिका तथा वडामा	प्रमुख प्रकोपको लागि वर्षमा कम्तिमा एक एक पटक	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति

३.२.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद् घटना अगावै प्रायः सबै प्रकोपका लागि गर्नुपर्ने खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	विपद्को अवस्थामा खाद्यान्न खरिद तथा आपूर्तिका लागि सम्भाव्य उद्योगहरू पहिचान गर्ने साथै सहयोग लिन सकिने कार्यालय, संस्थाहरूसँग समन्वय गर्ने	निरन्तर	उपमहानगर पालिका	आवश्यकता अनुसार वर्षको १ वा २ पटक	कृषि शाखा, विषयक्षेत्र
२	विपद्बाट प्रभावित हुनसक्ने जनसङ्ख्याको आधारमा खाद्य सामग्री (चामल, दाल, तेल, नुन आदि) भण्डारण गर्ने	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै	नगरस्तर	वर्षको २ पटक	कृषि शाखा, विषयक्षेत्र

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
३	तयारी खानेकुराका लागि तत्काल खरिद गर्न सकिने गरी पसलहरू पहिचान गर्ने वा अनुवन्ध करार गर्ने	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै	नगरस्तर	कम्तिमा २ वटा ठूला पसल वा उद्योग	कृषि शाखा, वडा कार्यालय
४	विपद्को समयमा खाद्य सामग्री वितरण गर्ने तौरतरिका/प्रक्रिया बारे विषयक्षेत्रका सदस्यहरू बीच छलफल तथा कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै	वडास्तर	मुख्य प्रकोपको सम्भावित समय भन्दा पहिले कम्तिमा १ पटक	कृषि शाखा, विषयक्षेत्र

३.२.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद् घटना अगावै प्रायः सबै प्रकोपका लागि गर्नु पर्ने स्वास्थ्य तथा पोषण विषयक्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	विपद् पश्चात तत्काल देखा पर्ने स्वास्थ्य समस्या समाधानका लागि चाहिने औषधीहरू भण्डारण गर्ने	हरेक महिना, औषधिको गुण अनुसार	नगरस्तर	२००० जनाको लागि	स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र
२	द्रुत प्रतिकार्य टोली (Rapid Response Team-RRT) गठन गर्ने, क्षमता विकास र कार्यसूची तयार गर्ने	स्वास्थ्य क्षेत्रको प्रोटोकल अनुसार	नगरस्तर	वर्षमा १ पटक	स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र
३	प्रतिकार्यका लागि आवश्यक दक्ष मानव संशाधनको सूची तयार/अद्यावधिक गर्ने	वडा संख्या र जनसंख्या अनुसार	नगरस्तर	नगर स्तरः३० जना वडास्तरः ७ जना	स्वास्थ्य शाखा,
४	स्वास्थ्य सम्बन्धी शिक्षण सामग्रीको व्यवस्था तथा स्वास्थ्य शिक्षाको लागि स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गर्ने	नियमित	वडास्तर	हरेक वडामा १ पटक	स्वास्थ्य शाखा, वडा कार्यालय, विषयक्षेत्र
५	कोभिड-१९ महाव्याधी लगायत महामारी रोकथाम, नियन्त्रण र परीक्षण तथा उपचार सम्बन्धी जनचेतना अभिबृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने	नियमित	जोखिम युक्त वस्तिहरु मा	वर्षमा कम्तिमा ३ पटक	स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र

३.२.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद् घटना अगावै सबै प्रकोपका लागि गर्नु पर्ने खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छता विषयक्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	विपद्को समयमा खानेपानी शुद्धिकरणको लागि आवश्यक पर्ने क्लोरीन, पियुष जस्ता औषधिको उचित भण्डारण गर्ने।	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै	नगरस्तर	वर्षमा कम्तिमा १ पटक	खानेपानी तथा सरसफाई शाखा, विषयक्षेत्र
२	सरसफाईका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री तथा उपकरणहरू उपयुक्त ठाउँमा भण्डारण गर्ने।	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै	नगरस्तर	वर्षमा कम्तिमा १ पटक	खानेपानी तथा सरसफाई शाखा, विषयक्षेत्र
३	खानेपानी ओसार्ने, जम्मा गर्ने र वितरण गर्ने साधनहरू मर्मत सम्भार गरी चालु अवस्थामा राख्ने।	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै	नगरस्तर	वर्षमा कम्तिमा १ पटक	खानेपानी तथा सरसफाई शाखा, विषयक्षेत्र
४	आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग गर्न सकिने खानेपानीको श्रोतहरू पहिचान र संरक्षण गर्ने	निरन्तर	वडा तथा समुदायस्तरमा	हरेक प्रभावित वडाहरु	खानेपानी तथा सरसफाई शाखा, पूर्वाधार विकास शाखा, वडा कार्यलय तथा स्थानीय समुदाय

३.२.५ आपत्कालीन आश्रय र गैर–खाद्य सामग्री क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद् घटना अगावै प्रायः सबै प्रकोपका लागि गर्नु पर्ने आपत्कालिन आश्रयस्थल र गैरखाद्य सामग्री विषयक्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	विपद् प्रभावितहरूको लागि अस्थायी आश्रय वा बासको व्यवस्था गर्न आवश्यक सरसामान तथा औजारहरूको बन्दोबस्ती गर्ने।	प्रकोपको सम्भावित समय अगावै	सबै वडामा	वडाको कुल जनसंख्याको कम्तिमा २० प्रतिशत जनसंख्यालाई पुग्ने	शहरी विकास तथा भवन निर्माण कार्यालयको सहयोगमा पूर्वाधार विकास शाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
२	सम्भावित आपत्कालीन अवस्था आईपरेमा तुरून्त खरिद गर्न सकिने गरी अनुबन्ध करार गर्ने।	आवश्यकताअनुसार	थोक विक्रेता/ खुद्रा विक्रेता/ सहकारी/ ठूला कृषक	५,१३० परिवारका लागि	गाउँ/नगरपालिका, कृषि शाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी
३	अस्थायी आश्रय स्थल बनाउन सुविधायुक्त खुला क्षेत्रको व्यवस्थापन र संरक्षण गर्ने।	निरन्तर	सबै वडामा	वडाको कुल जनसंख्याको कम्तिमा २० प्रतिशत जनसंख्यालाई पुग्ने	पूर्वाधार विकास शाखा र वडा कार्यालय
४	गैर-खाद्य सामग्री सेटहरू भण्डारण गर्ने।	निरन्तर	नगरस्तर, गोदाम घरहरु (Warehouse)	कम्तिमा ५०० परिवारका लागि	गाउँ/नगरपालिका, वडा कार्यालय नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, विषयक्षेत्र
५	विपद् प्रभावित स्थान वा खुल्ला क्षेत्रमा शिविर सञ्चालन गर्ने स्थानमा सवारी साधनको प्रवन्ध गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	नगरस्तर	आवश्यकता अनुसार	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, विषयक्षेत्र
६	अस्थायी आश्रय वा बास निर्माणको लागि टोली गठन गर्ने र दक्षता अभिबृद्धिका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने	मनसुन सुरुहुनु भन्दा अगाडी	वडास्तर	हरेक वडामा	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, वडा कार्यालय, विषयक्षेत्र

३.२.६ संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद् घटना अगावै सबै प्रकोपका लागि गर्नुपर्ने संरक्षण तथा सूरक्षा विषयक्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षणका तरिकाहरू बारे जानकारी पुस्तिका तयार एवम् प्रकाशन गर्ने।	निरन्तर	नगरस्तर	कम्तिमा ५०० प्रति	गाउँ/नगरपालिका, महिला तथा बालबालिका शाखा
२	विपद्को समयमा अत्यावश्यक सेवाका लागि चाहिने सामग्रीहरू	निरन्तर	नगरका गोदाम घरहरू	यस्तो जनसंख्याको	महिला तथा बालबालिका शाखा,

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरु	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
	(जस्तैः डिग्निटि किट) खरिद गरी भण्डारण गर्ने।			कम्तिमा २० प्रतिशतलाई पुग्ने	विषयक्षेत्र
३	उमेर, शारीरिक र अपाङ्गताको अवस्था अनुसार गरिनुपर्ने सेवा सहयोगका लागि प्रोटोकल तयार गरी लागू गर्ने।	तत्काल	नगरस्तर	१ पटक	महिला तथा बालबालिका शाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, विषयक्षेत्र
४	विद्यालयका शिक्षक र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई आधारभूत मनोसामाजिक परामर्श सम्बन्धी तालीम दिने।	प्रत्येक वर्ष १ पटक	नगरस्तर	हरेक विद्यालयबाट १ जना र हरेक वडाबाट २ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	शिक्षा र स्वास्थ्य शाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, विषयक्षेत्र
५	विपद्को समयमा परिचालन हुने विषयक्षेत्रका सदस्यहरूलाई कृत्रिम घटना अभ्यास गर्ने/गराउने	निरन्तर	वडास्तरमा	मुख्य प्रकोपको सम्भावित समय अगाडी कम्तिमा १ पटक	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, अन्य सरोकारवाला

३.२.७ आपत्कालीन शिक्षा विषयक्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद् घटना अगावै सबै प्रकोपका लागि गर्नु पर्ने आपतकालिन शिक्षा विषयक्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी सम्वन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	बाढी, पहिरो, हावाहुरी, शीतलहरले प्रभावित गर्नसक्ने विद्यालयहरूको सूची अद्यावधिक गर्ने र संभावित क्षतिको आंकलन गर्ने।	वर्षको १ पटक	वडास्तर मा	सबै वडाका विद्यालय	शिक्षा शाखा, सम्बन्धित विद्यालय
२	आपत्कालीन शिक्षाका लागि आवश्यक पर्ने शिक्षण सामग्रीहरू तयारी अवस्थामा राख्ने।	निरन्तर	नगरस्तर	२४ वटा विद्यालयको लागि	शिक्षा शाखा, सम्बन्धित विद्यालय

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
३	शीतलहरबाट विद्यार्थीमा हुनसक्ने प्रभावहरूको बारेमा विद्यालयमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	निरन्तर	विद्यालय स्तरमा	२४ वटा	शिक्षा शाखा, सम्बन्धित विद्यालय, विषयक्षेत्र
४	सम्भावित विपद्बाट सुरक्षित हुने उपाय बारे विद्यालयहरूमा चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने र एफ.एम. रेडियोबाट सन्देशमूलक कार्यक्रम प्रशारण गर्ने।	निरन्तर	नगरस्तर, विद्यालय स्तर	२४ वटा विद्यालय र एफ.एम.बाट कम्तिमा १५ दिन (प्रकोपमा केन्द्रित भई)	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, शिक्षा शाखा, सम्बन्धित विद्यालय

३.२.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी योजना

विपद् घटना अगावै सबै प्रकोपका लागि गर्नु पर्ने शीघ्र पुनर्लाभ विषयक्षेत्रको सामान्य पूर्वतयारी सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	सामान्य पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान,	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	सुरक्षित स्थानमा आपत्कालीन प्रयोजनको लागि खानेपानी ट्याङ्की, शौचालय र हातेपम्प व्यवस्था गर्ने।	निरन्तर	वडास्तर मा	सबै वडाहरूमा	पूर्वाधार विकास शाखा, वडा कार्यालय, विषयक्षेत्र
२	विपद्बाट अत्यावश्यक सेवाहरू (जस्तैः सडक, खानेपानी, विजुली आदि) अवरूद्ध भएमा उक्त सेवा सुचारू गर्न तत्काल प्राविधिक टोली परिचालन गर्ने।	निरन्तर	नगरस्तर , वडास्तर मा	नगरस्तर मा एक र वडास्तर मा एक	पूर्वाधार विकास शाखा, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा र विषयक्षेत्र
३	सम्भावित विपद्बाट आर्थिक सामाजिक क्षेत्रमा पर्ने क्षतिको शिघ्र मूल्याङ्कनको लागि टोली गठन गरी प्रशिक्षण दिने।	प्रत्येक वर्ष एक पटक	नगरस्तर	एक पटक	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी
४	सम्भावित विपद्बाट कृषि, पशु, रोजगारी, सेवा, उद्योग, पर्यटन, व्यवपार लगायतका क्षेत्रमा पर्न सक्ने असरहरु न्यूनीकरण गर्ने क्रियाकलाप तय गरी कार्यन्वयन गर्ने।	विपद् पश्चात तत्काल	नगरस्तर	प्रभावित समूदायमा	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, उद्योग वाणिज्य संघ

३.३ विपद् पूर्वतयारी योजना

यस विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना अद्यावधिक गर्नु पनि विपद् पूर्वतयारी कार्य नै हो। विपद् प्रतिकार्यका कार्यहरूलाई प्रभावकारी बनाउन तपसिल बमोजिमको कार्यहरु गरिनेछ ।

१ जिल्ला दैबी प्रकोप उद्धार समिति संग निरन्तर समन्वय र छलफल गर्ने,

२ जोखिम पुर्ण ठाउँहरुको पहिचान गरी त्यस्ता ठाउँहरुको बारेमा अभिलेख राख्ने,

३ संचार माध्यमहरु संग समन्वय गरी जानकारी मुलक सुचनाहरु प्रवाह गर्ने,

४ आम नागरीकहरुलाई विपद् तथा जोखिम न्युनिकरण बारे वडा कार्यालय, बिधालय, क्लब तथा सार्बजनिक स्थानमा गई जनचेतना सम्बन्धि कार्यक्रम संचालन गर्ने,
यस कार्यालय तथा सुरक्षा निकायहरु संग समन्वय गरी जनशक्ति तयारी अवस्थामा राख्ने,

५ विपद् उद्धार कार्यको निमित्त योजना तयार र पुनरावलोकन,

६ जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरु संग निरन्तर समन्वय र छलफल गर्ने,

७ बाढी पहिरो तथा डुवानको जोखिमपूर्ण ठाउहरुको पहिचान गर्ने र त्यस्ता ठाउहरुको बारेमा अभिलेख राख्ने,

८ संचार माध्यमहरु संग समन्वय गरी जानकारी मुलक सूचनाहरु प्रवाह गर्ने ,

९ मनसुन शुरु लगत्तै हेभि ईक्युपमेन्टहरुलाई पायक पर्ने ठाउमा तयारी हालतमा राख्ने तथा राख्न लगाउने,

१० (उद्धार सामाग्री) पिक, सावेल, बाल्टिन, बन्चरो, बेल्चा, गैटी, फरुवा, कोरुवा, लाइन डोरी, स्टेचर, ट्यूव, लाईफ ज्याकेट, रवर बोट ,वर्षादी, प्राथमिक उपचारको समानहरु तयारी अवस्थामा राख्ने,

११ विगतमा घटेका विपद् जन्य घटनाहरुको अभिलेखिकरण,

१२ आपतकालीन राहत तथा पुनर्वासमा सहयोगको तयारी,

१३ जिम्मेवारी ईलाका भित्र रहेका नेपाली सेना, नेपाल प्रहरी, स.प्र.बल, नेपाल र सरोकारावाला अन्य निकाय सँग समन्वय गरी स्थानिय सरकारको अगुवाईमा समय सापेक्ष विपद् सम्बन्धी **SIMULATION** अभ्यास संचालन गरिने,

१४ उद्धार कार्यको लागी सामग्रीहरु जस्तै पिक, साबेल, बाल्टिन, बेल्चा, गैची, फरुवा, कोदालो, लाईन डोरी, स्ट्रेचर, टुयुब, लाईफ ज्याकेट , आदी र अन्य बन्दोबस्तीका सामग्रीहरु यस नगरपालिका, वडा कार्यालयमा तयारी अवस्थामा राख्ने र यि सामग्रीहरु तयारी अवस्थामा राख्न सुरक्षा निकायहरु तथा संघ संस्थालाई प्रत्रचार गर्ने,

१५ जनधन तथा पशु चौपाया को सुरक्षा गर्ने,

१६ प्राथमिक उपचारका लागी आवश्यक पर्ने औषधी को बन्दोबस्त गर्ने । यस नगरपालिका भित्र रहेका अस्पतालहरु र औषधी कारखानाहरु संग समन्बय एवं सहकार्य गरी औषधीको व्यवस्था गर्ने,

१७ नेपाली सेना, सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल प्रहरी संग समन्वय गरी तत्काल परि आएमा परिचालन हुने गरी Quick Response Team (QRT) तयारी गरी राख्ने,

१८ वडा कार्यालयहरु संग निरन्तर सम्पर्क मा रहि उद्धार कार्य गर्ने,

१९ वडा कार्यालयहरुको सहकार्य मा स्वयम सेवक समुह गठन गर्ने,

२० नेपाली सेना, सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल प्रहरी र सरोकारवाला अन्य निकाय संग समन्वय गरी यस नगरपालिकाले समय सापेक्ष बिपद् सम्बन्धी अभ्यास गर्ने गराउने,

२१ बालबालिका, महिला तथा वृद्धबृद्धालाई बिशेष ध्यान दिने, जस्ता अन्य कार्यहरु गर्ने।

३.४ विपद व्यवस्थापनाको तयारी

३.४.१ फौजको तालिम तथा अन्य तयारी

१. कुनै पनि प्राकृतिक बिपदको बखत सर्व प्रथम आफु सुरक्षित रहन अपनाईनु पर्ने सम्पुर्ण बिधिहरु अपनाउने । फौजलाई सोही बमोजिम तयार पार्ने । आफु सुरक्षित भए मात्र अरुलाई उद्धार गर्न सकिन्छ भन्ने कुरालाई सधै मनन् गर्ने ।

२. विभिन्न खालको विपद्को बखत उद्धारको क्रममा अपनाउनु पर्ने विभिन्न ड्रिलहरुको बारेमा सकल दर्जाहरुलाई जानकारी गराईने। जस्तै सवारी दुर्घटनाको बेला अपनाईनु पर्ने ड्रिल, फायर फाईटिङ्ग ड्रिल, भुकम्पको बेला अपनाईनु पर्ने ड्रिल, बाढी/पहिरोको बेला अपनाईनु पर्ने ड्रिल ।

३. विपद् व्यवस्थापन र सेनाको भुमिका बिषयमा सकल दर्जाहरुलाई आधारभुत ज्ञान दिलाउने ।

४. सम्भव भएसम्म सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरु संग समन्वय गरी बेला बेलामा Simulation Exercise र CPX हरु संचालन गर्ने ।

५. सुरक्षा निकायको आ-आफ्नो जिम्मेवारी क्षेत्रमा विगतमा भएका विभिन्न किसिमका बिपदहरु र त्यसबाट सिकेका पाठहरु अद्यावधिक गरिने ।

६. बेला बेलामा बिपदमा खट्टिने फौहरुलाई Stand To अभ्यास गराउने ।

७. विपद् उद्धार सम्बन्धि दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने तालिमहरु जस्तै Medical First Responder, Collapsed Structure Search And Rescue / Fire Fighting, Rubber Boat, Repelling जस्ता तालिमहरु संचालन गरी फौजलाई तयारी हालतमा राख्ने ।

३.४.२ सुचना संकलन तथा योजना

१. आफ्नो जिम्मेवारी क्षेत्रमा हुन सक्ने कुनै पनि किसिमको विपद्को बारेमा नियमित रुपमा यथेष्ट सुचनाहरु संकलन गर्ने गरिएको र यसैका आधारमा Vulnerability र Risk Assessment तयार पारी पारी Contingency योजना सहित योजना तयार पार्ने गरिएको । सो योजना जिल्ला प्रशासन कार्यालयको अगुवाईमा सबै Lead Agency र Stake Holders हरुको समन्वयमा तयार पार्ने ।

२. सो योजनालाई उपलब्ध सुचना र Vulnerability And Risk Assessment को आधारमा अद्यावधिक (Up to Date) गर्दै जाने ।

३.४.३ समन्वय

१. विपद् व्यवस्थापनको योजना तयार भएपछि त्यसका सबै Stake Holders हरु बिच उच्च स्तरको समन्वय हुनु नितान्त आवश्यक छ। यसका लागि जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको पहलमा भेला, गोष्ठी, अन्तक्रिया कार्यक्रमहरु संचालन गरिने गरिएको ।

२. विपद् व्यवस्थापन कार्यको केन्द्र बिन्दुको रुपमा EOC (Emergency Operation Center) केन्द्र खडा गरिने ।

३. जिल्ला प्रकोप उद्धार समितिको पहलमा सबै Stake Holders तथा Cluster Agency हरुको क्षमता कमजोरीहरु (Capacity/Weaknesses) जिम्मेवारी र भुमिकामा आधारित रही कार्य बिधि तयार पारिने।

४. उपलब्ध साधन र श्रोतको बारेमा सबै Stake Holders हरुलाई जानकारी हुनुपर्ने ।

५. जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको काम कर्तब्य, जिम्मेवारीको र बनावटको विषयमा सबैलाई जानकारी गराईने ।

६. विपद्को बखत अपनाईने संचार र Chain of Command को विषयलाई सबैलाई जानकारी गराईने।

३.४.४ तैनाथी

१. छिटो भन्दा छिटो साधनद्वारा विपद् परेको स्थानमा तैनाथ हुने ।

२. DOC को स्थापना गर्ने ।

३. सुरक्षाको ब्यवस्था गर्ने ।

४. Rescue को कामहरु सम्पन्न गर्ने ।

५. विपद् ग्रस्त ईलाकामा मुभ, विपद् ग्रस्त पुगेपछिको कारबाही र उद्धार कार्यको लागि फौज परिचालन हुने।

६. Rescue को बखत सम्पुर्ण फौजको सुरक्षामा बिशेष ध्यान दिने । आफु सुरक्षित भए मात्र अरुलाई उद्धार गर्न सकिन्छ भन्ने धारणाको बिकास गर्ने ।

७. उद्धार कार्यको प्रतिवेदन नियमित रुपमा माथिल्लो निकायमा दिने ।

८. उद्धारको बखत अन्य निकायहरुसंग उच्च स्तरको सहयोगको भावना सहित कार्य सम्पादन गर्ने।

९. उपयुक्त स्थानहरुमाStaging Area हरु स्थापना गरिने ।

१०. उद्धारको बखत गरिएको कार्य स्थानिय जनताहरुमा अत्यन्त राम्रो सन्देश प्रवाह हुने हुंदाCimic Actions वा कार्यहरु समेत संचालन गरिने ।

११. Media Handling सम्बन्धि निर्देशनहरुलाई पालना गरिने ।

३.४.५ Redeployment

१. स्थानिय निकायलाई जिम्मेवारी हस्तान्तरण गर्नु ।

२. स्थानिय प्रशासनबाट पुनर्निमाणको लागि सहयोग माग भई आएमा सहयोगको लागि तयार रहनु ।

३. फौज आ-आफ्नो लोकेशन फिर्ता हुनु ।

४. आफुले सम्पादन गरेका कामहरुको समिक्षा गर्नु ।

३.५ विपद्को समयमा गरिने कार्य

सुचना प्राप्त हुनासाथ तत्कालै QRT टोली परिचालन भई SAFETYT FIRST को अवधारणा अनुसार उपलब्ध विपद् उद्धारका समाग्री सहित परिचालन हुने र तल उल्लेखित कार्यहरु गर्ने:

१. खोज तथा उद्धार,

२. सम्बन्धित स्थानमा तत्काल उद्दार टोली परिचालन गर्ने,

३. तालुक कार्यालयमा रिपोर्ट गरि अन्य सरोकारबाला निकाय संग समन्वय गर्ने ,

४. प्रभाबित क्षेत्र तथा प्रभाब पर्न सक्ने अन्य क्षेत्रमा सतर्कता सम्बन्धी सुचना प्रबाह गर्ने,

५. बिपदमा परि घाइतेहरुको लागि तत्काल प्रथमिक उपचार तथा थप उपचारको व्यवस्था मिलाउने,

६. प्रभाबित क्षेत्रका मानिसहरु,पशुपंछी,चौपायालाई सकुशल उद्धार गर्ने,

७. जनधन तथा पशु चौपायाको सुरक्षा तथा कानुनी प्रक्रिया अबलम्बन गर्ने,

८. बालबालिका,महिला तथा वृदबृदालाई बिशेष ध्यान दिने ,

९. मृतक लाश तथा मृत चौपायाको उचित व्यवस्थापन गर्ने ,

१०. नजिकको खुल्ला स्थान(खालि जमिन,स्कुल,फुटबल मैदान आदी)को छनोट गरि अस्थाई क्यापको व्यवस्था मिलाउने ,

११. विपद् मा परेका प्रभावित मानिसहरुलाई पिउने पानी तथा खाद्यान्न , औषधिको व्यवस्था सहितको मेडिकल टिमको व्यवस्था मिलाउने,

१२. क्षतिको लगत लिने तथा सम्बन्धित निकायमा प्रतिवेदन गर्ने ,

१३. ब्यक्तिगत तथा सार्वजनिक सम्पति तथा स्थलहरुको सुरक्षा गर्ने,

१४. प्राथमिक उपचार तथा मेडिकल सेवा प्रदान गर्ने,

१५. सुचना संकलन तथा परिस्थिति मुल्याङ्कन गर्ने,

१६. सरोकारवाला निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,

१७. अवरोध पन्छाउन आवश्यक सहयोग पुर्याउने,

१८. शव व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने,

१९. आपत्कालिन राहत तथा पुनर्बासमा सहयोग गर्ने, जस्ता अन्य कार्यहरु गर्ने ।

३.६ विपद् पश्चात गरिने कार्य (After Disaster)

१. राहात तथा पुनर्बासको लागि सरोकारवाला निकाय तथा बिभिन्न संघ-संस्थाहरु संग समन्वय गरि व्यवस्था मिलाईने ,

२. प्रभावित एरियामा हैजा तथा महामारी फैलन सक्ने हुँदा बिशेष सतर्कता अपनाउने ,

३. सुरक्षा ,चिकित्सक,मनोपरामर्श सेवा लगायतको व्यवस्था मिलाउने ,

४. पार्किङ तथा हेलिप्याडको व्यवस्था गरिने,

५. राहत तथा सहयोगका सामग्रीहरुलाई प्रभावकारी रुपमा वितरण गर्न एकद्वार प्रणाली अवलम्बन गरिने,

६. विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी गरिएको तयारी र परिचालन हुँदाको कार्यको पृष्ठपोषण लिई आगामी दिनमा हुन सक्ने विपद्को लागि तयार गरिने योजनामा समावेश गर्ने, जस्ता अन्य कार्यहरु गर्ने/गराउने।

३.७ खतराको सूचना प्रवाह

जिल्ला र स्थानीय आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्रमा रहेका टि.भि., रेडियो, पत्र पत्रिका तथा अन्य संचारका माध्यमहरुबाट खतराको सूचना नियमित रुपमा प्रवाह गर्ने। नेपाल प्रहरी तथा सशस्त्र प्रहरी बल, नेपालको स्थानीय युनिटले संवेदनशिल स्थानहरुका बासिन्दाहरुलाई सतर्क गराउने कार्य गर्ने। स्थानीय आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्रको विवरण **अनुसूची-६** मा उल्लेख गरिएको छ ।

३.८ पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजनामा सही पूर्वानुमान र उपलब्ध समयको आधारमा पूर्वतयारीका कार्यहरू निर्धारण गर्नु पर्दछ। यसमा सामान्य सतर्क रहने देखि जोखिमयुक्त ठाउँमा रहेका समुदाय र स्थानान्तरण गर्न मिल्ने धन सम्पत्ति अस्थायी रुपमा सुरक्षित ठाउँमा सार्ने सम्मका क्रियाकलाप हुन सक्छन्। यस्तो योजना प्रकोपको प्रकृति, समय र संभावित प्रभावक्षेत्रको भरपर्दो आधिकारिक पूर्वसूचनाको आधारमा तय गरिनु पर्दछ। प्रकोप आउने समय सीमा नजिक हुन थालेपछि वा प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि गरिने क्रियाकलापहरूको योजना देहाय बमोजिम तर्जुमा गरिएको छः

३.८.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको गर्नुपर्ने पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना सम्बन्धी कार्यहरु देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	वर्षा र आँधी/हावाहुरीको पूर्वानुमान सम्बन्धी जानकारी जल तथा मौसम विज्ञान विभाग (सिधै वा वेभपेज मार्फत), प्रदेश र जिल्ला आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रबाट आदानदप्रदान गर्ने।	माघ देखि असोज सम्म	नगरस्तर	दिनमा कम्तिमा १ पटक	स्थानीय आपत्कालित कार्यसञ्चालन केन्द्र/ वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा
२	बाढी/पहिरो, हावाहुरी र खराब मौसमको सूचना प्राप्त हुनासाथगाउँ/नगरवासी/समुदाय लाई सतर्कता अपनाउन सूचना सम्प्रेषण गर्ने।	पूर्वानुमान प्राप्त भए लगत्तै	नगर केन्द्रबाट समुदायसम्म पहुँच हुनेगरी	पूर्वानुमानको खवर पश्चात दिनमा कम्तिमा ३ पटक	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, वडा कार्यालय
३	विपद् बाट हुनसक्ने सम्भावना देखिएमा सबै विषयक्षेत्रहरूलाई तयारी अवस्थामा रहन आग्रह गर्ने।	पूर्वानुमान प्राप्त भए लगत्तै	नगरस्तर	सूचना प्राप्त भएपछि कम्तिमा एक पटक र आवश्यकता अनुसार थप	स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा
४	पूर्वानुमान अनुसार वडास्तरीय समितिलाई जानकारी गराई विपद् सम्मुख समुदायलाई सुरक्षित स्थानमा सार्ने व्यवस्था मिलाउने।	पूर्वानुमान प्राप्त भए पश्चात लगत्तै	नगरस्तर	जोखिममा रहेका सबै समुदाय	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र
५	खोज तथा उद्धार टोली र	पूर्वानुमान	नगरस्तर	वडास्तरमा	स्थानीय विपद्

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
	क्षतिको विवरण सङ्कलन टोलीलाई तयारी अवस्थामा राख्ने।	प्राप्त भए पश्चात लगत्तै			व्यवस्थापन समिति, स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र, वडा कार्यालय

३.८.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

प्रकोप आउने समय सीमा नजिक हुन थालेपछि वा प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि गर्नुपर्ने खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना सम्बन्धी कार्यहरु देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	खाद्य तथा कृषि विषयक्षेत्रको समन्वयात्मक बैठक बस्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सूचना प्राप्त भएपछि एक पटक र आवश्यकता अनुसार थप	कृषि शाखा, विषयक्षेत्र
२	भण्डारण गरिएको खाद्य सामग्रीहरूको अवस्था निरिक्षण गरी अद्यावधिक गर्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सूचना प्राप्त भएपछि एक पटक	कृषि शाखा
३	विपद् प्रभावित क्षेत्रमा खाद्य सामग्रीहरू ढुवानीका लागि आवश्यक सवारी साधन तयारी अवस्थामा राख्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सूचना प्राप्त भएपछि आवश्यकता अनुसार	कृषि शाखा, विषयक्षेत्र

३.८.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि गर्नुपर्ने स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना सम्बन्धी कार्यहरु देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र. सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	स्वास्थ्य तथा पोषण विषयक्षेत्रको समन्वय बैठक बस्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात तत्काल	नगरस्तर	सूचना प्राप्त भएपछि १ पटक र आवश्यकता अनुसार थप	स्वास्थ्य शाखा र विषयक्षेत्र
२	विपद् प्रभावित क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने औषधी तथा	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तर	सम्भावित प्रकोपको प्रकृति अनुसार	स्वास्थ्य शाखा र विषयक्षेत्र

क्र. सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
	उपकरण निरिक्षण गरी तयारी अवस्थामा राख्ने।				
३	प्राथमिक उपचार र स्वास्थ्य सेवाको लागि आवश्यक जनशक्ति र सवारी साधन तयारी अवस्थामा राख्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तर	सम्भावित प्रकोपको प्रकृति अनुसार	स्वास्थ्य शाखा र विषयक्षेत्र
४	कोभिड-१९ लगायतका महामारीबाट सुरक्षित रहन र सतर्कता अपनाउने उपाय बारे स्थानीय टेलिभिजन, एफ.एम. रेडियो र सामाजिक सञ्जाल लगायतका माध्यमबाट प्रसारण र जानकारी प्रवाह गर्ने।	पूर्वानूमानको जानकारी प्रश्चात	वडा र समुदाय स्तरमा	प्रकोपको आधारमा निरन्तर गर्ने	गाउँपालिका/ नगरपालिका, स्वास्थ्य शाखा, सूचना तथा प्रविधि शाखा र विषयक्षेत्र

३.८.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि गर्नुपर्ने खानेपानी, सरसफाई र स्वच्छता क्षेत्रको पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना सम्बन्धी कार्यहरु देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन विषयक्षेत्रको समन्वय बैठक बस्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तर	सूचना प्राप्त भएपछि १ पटक र आवश्यकता अनुसार	खानेपानी तथा सरसफाई शाखा र विषयक्षेत्र
२	खानेपानी शुद्धिकरणका लागि क्लोरिन, पियुष जस्ता औषधि तथा प्रविधिको निरिक्षण गरी तयारी अवस्थामा राख्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तर	सम्भावित प्रकोपको समय अनुसार	खानेपानी तथा सरसफाई शाखा र विषयक्षेत्र
३	सरसफाईका लागि परिचालन हुनु पर्ने जनशक्ति, सवारी साधन र उपकरणहरू तयारी अवस्थामा राख्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तर	सम्भावित प्रकोपको समय अनुसार	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा,र विषयक्षेत्र

३.८.५ आपत्कालीन आश्रय र गैर–खाद्य सामग्री क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि गर्नुपर्ने आपतकालिन आश्रय र गैर खाद्य सामागी क्षेत्रको पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना सम्बन्धी कार्यहरु देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	आपतकालिन आश्रय र गैर-खाद्य सामग्री विषयक्षेत्रको समन्वयात्मक बैठक बस्ने	पूर्वानुमान को जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सूचना प्राप्त भएपछि १ पटक र आवश्यकता अनुसार	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी र विषयक्षेत्र
२	आपत्कालीन आश्रय स्थलको निरिक्षण गरी तयारी अवस्थामा राख्ने।	तत्कालै	वडास्तर	सम्भावित प्रकोप अनुसार	उपमहानगरपालिका, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, वडास्तरीय समिति र विषयक्षेत्र
३	अस्थायी आश्रय वा आवास निर्माणका लागि आवश्यक जनशक्ति, सामग्री तथा औजारहरू निरिक्षण गरी तयारी अवस्थामा राख्ने।	पूर्वानुमान को जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सम्भावित प्रकोपको समय अनुसार	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, र विषयक्षेत्र
४	सामग्री तथा औजारहरू ढुवानीको लागि आवश्यक सवारी साधन तयारी अवस्थामा राख्ने।	पूर्वानुमान को जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सम्भावित प्रकोपको समय अनुसार	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी र विषयक्षेत्र

३.८.६ संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि गर्नुपर्ने संरक्षण र सूरक्षा क्षेत्रको पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना सम्बन्धी कार्यहरु देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	संरक्षण तथा सूरक्षा विषयक्षेत्रको समन्वय बैठक बस्ने।	पूर्वानुमान को जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सूचना प्राप्त भएपछि १ पटक र आवश्यकता अनुसार	महिला तथा बालबालिका शाखा, विषयक्षेत्र
२	विपद्जन्य घटनाबाट प्रभावितलाई परामर्श सेवा	पूर्वानुमाको जानकारी	नगरस्तर, वडास्तर	सम्भावित प्रकोपको समय अनुसार	स्वास्थ्या शाखा, शिक्षा शाखा,

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
	दिन परामर्श टोली तयारी अवस्थामा राख्ने।	पश्चात			विषयक्षेत्र
३	विपद् प्रभावित क्षेत्र वा शिविर सञ्चालन भएको स्थानमा आवश्यक पर्नेडिग्निटी किट लगायतका सरसामानहरूको निरिक्षण गरी तैयारी अवस्थामा राख्ने।	पूर्वानुमान को जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सम्भावित प्रकोपको समय अनुसार	महिला तथा बालबालिका शाखा, विषयक्षेत्र

३.८.७ आपत्कालीन शिक्षा क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि गर्नुपर्ने आपकालिन शिक्षा क्षेत्रको पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना सम्बन्धी कार्यहरु देहायअनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	आपत्कालीन शिक्षा विषय क्षेत्रको समन्वय बैठक बस्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तरमा	सूचना प्राप्त भएपछि १ पटक र आवश्यकता अनुसार	शिक्षा शाखा र विषयक्षेत्र
२	प्रभावित हुन सक्ने विद्यालयलाई शिक्षण सामग्रीहरू सुरक्षित ठाउँमा राख्न अनुरोध गर्ने।	समन्वयात्मक बैठक पश्चात	विद्यालयस्तरमा	सम्भावित प्रकोप अनुसार	शिक्षा शाखा
३	विपद्को समयमा अपनाउनुपर्ने सावधानी र सूरक्षाका उपाय तथा अनुशासनका बारेमा विद्यार्थीलाई सचेत गर्ने।	तत्काल	विद्यालयस्तरमा	सम्भावित प्रकोपको सिजन अनुसार	शिक्षा शाखा तथा सम्बन्धित विद्यालय
४	विपद्को समयमा पठनपाठन निरन्तर गर्न आवश्यक तयारी गर्ने।	तत्काल	नगरस्तरमा	सम्भावित प्रकोप अनुसार	शिक्षा शाखा तथा सम्बन्धित विद्यालय, विषयक्षेत्र

३.८.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना

प्रकोपको पूर्वानुमान प्राप्त भएपछि गर्नुपर्ने शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको पूर्वानूमानमा आधारित पूर्वतयारी योजना सम्बन्धी कार्यहरु देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारीका कार्यहरू	समय	स्थान	परिमाण	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	शिघ्र पुनर्लाभ विषयक्षेत्रको समन्वय बैठक बस्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तर	सूचना प्राप्त भएपछि एक पटक र आवश्यकता अनुसार	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, पूर्वाधार विकास शाखा, विषयक्षेत्र
२	अत्यावश्यक सेवा सुचारू गर्नका लागि आवश्यक जनशक्ति, भण्डारण गरिएका सामग्री तथा उपकरणहरू निरिक्षण गरी र तयारी अवस्थामा राखे।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तर	सम्भावित प्रकोपको समय अनुसार	पूर्वाधार विकास शाखा, सामाजिक विकास शाखा, विषयक्षेत्र
३	सर्वेक्षण टोलीमा समावेश हुने व्यक्तिलाई तयारी अवस्थामा रहन अनुरोध गर्ने।	पूर्वानुमानको जानकारी पश्चात	नगरस्तर	सम्भावित प्रकोपको समय अनुसार	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, विषयक्षेत्र

३.९ आपत्कालीन प्रतिकार्य (कार्यविधि) योजना

यस अन्तर्गत खोज, उद्धार र स्थानान्तरण तथा विपद् पश्चात् परिस्थिति सामान्य नहुन्जेल सम्म गर्नुपर्ने प्रतिकार्य र शिघ्र पुर्नलाभका कार्यहरू पर्दछन्। यसमा विपद्को समय र विपद् पश्चात् तुरुन्तै चाल्नुपर्ने खोज, उद्धार, उपचार एवम् जोखिम क्षेत्रबाट प्रभावितहरूलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण र राहत वितरणका क्रियाकलापहरू समावेश गरिएका छन्। विपद् प्रतिकार्यका लागि गठित विषयक्षेत्रहरू परिचालन गर्न तपशिल बमोजिमका क्रियाकलापहरू तर्जुमा गरिएको छः

३.९.१ समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना

विपद् प्रतिकार्य गर्न समग्र व्यवस्थापन, सूचना, खोज तथा उद्धार क्षेत्रको आपत्कालीन प्रतिकार्य सम्बन्धी योजनाहरु देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	विपद्जन्य घटना घटेमा वा घट्ने यकिन भएमा विपद् व्यवस्थापन समितिको बैठक बस्ने।	तत्काल	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, सम्पूर्ण विषयक्षेत्र
२	विपद्ले प्रभाव पारेको तथा जोखिममा रहेका व्यक्ति तथा समुदाय र महत्वपूर्ण सम्पति	तत्काल	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वडास्तरीय समिति

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
	सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्न सूरक्षा निकाय र खोज तथा उद्धार टोली/कार्यदल परिचालन गर्ने।		
३	विपद्मा परी घाईते भएकालाई उद्धार गर्ने र हराई रहेका व्यक्तिहरूको तथ्याङ्क तयार गरी खोजी गर्ने।	तत्काल	सूरक्षा निकाय, खोज तथा उद्धार टोली र स्वयंसेवक
४	तत्कालै घटनाको अवलोकन, निरिक्षण गर्ने र प्रारम्भिक द्रुत लेखाजोखाको प्रतिवेदन तयार गरी स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति समक्ष पेश गर्ने।	विपद् पश्चात ७२ घण्टा भित्र	सर्वेक्षण टोली
५	विपद्बाट मृत्यु भएमा सोको तथ्याङ्क र लगत तयार गरी सनाखत गर्ने व्यवस्था मिलाउने र शव हस्तान्तरण/व्यवस्थापन गर्ने।	विपद्को समयमा	सूरक्षा निकाय, उद्धार टोली, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, स्वयम् सेवक
६	पीडित समुदायलाई थप जोखिमबाट बचाउन र सहयोग पुऱ्याउन अन्य विषयक्षेत्र र सरोकारवाला निकायसँग समन्वय गर्ने।	विपद् पश्चात	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, विषयक्षेत्र
७	बहुक्षेत्रगत सर्वेक्षण गरी क्षति, प्रभावित अवस्था र तत्काल गर्नुपर्ने कार्यहरू समेटी सुझाव सहितको विषयक्षेत्र केन्द्रित प्रतिवेदन (प्रारम्भिक द्रुत्त लेखाजोखा) स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा प्रस्तुत गर्ने।	विपद् पश्चात ७ दिन भित्र	सर्वेक्षण टोली, सम्बन्धित शाखा, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, वडास्तरीय समिति, विषयक्षेत्र
८	समीक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक बस्ने र तर्जुमा गरिएको योजना कार्यान्वयन गर्ने/गराउने।	आवश्यकता अनुसार	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, सम्बन्धित शाखा तथा विषयक्षेत्र
९	विस्थापित भई शिविरमा बसेका, छरछिमेक वा आफन्तको घरमा आश्रय लिएका, घरगोठ पूर्ण रूपमा नष्ट भएका, आफन्त गुमाएका, घाइते भएकाहरूलाई स्वीकृत मापदण्ड बमोजिम राहत रकम उपलब्ध गराउने।	विपद् पश्चात तत्काल	गाउँ/नगरपालिका, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वडास्तरीय समिति, वडा कार्यालय
१०	विपद्को सङ्कटकाल घोषणा गर्नु पर्ने अवस्था भएमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति समक्ष सिफारिश गर्ने।	विपद् पश्चात	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति

३.९.२ खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना

प्रकोपबाट सिर्जित विपद्मा प्रतिकार्य गर्न खाद्य तथा कृषि क्षेत्रको आपत्कालीन प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	सर्वेक्षण टोलीमा प्रतिनिधि पठाई क्षति सर्वेक्षण तथा आवश्यकता पहिचानमा सहयोग गर्ने।	विपद् पश्चात तत्काल	कृषि शाखा र विषयक्षेत्रका सदस्यहरु
२	विपद्बाट प्रभावित भएकाहरूलाई खाद्यान्न वितरण गर्ने।	विपद्को पहिलो दिन	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, वडा कार्यालय
३	सर्वेक्षण टोलीको सिफारिसको आधारमा आवश्यक खाद्य सामग्रीको व्यवस्था गरी निर्धारित मापदण्ड बमोजिम वितरण गर्ने।	दोस्रो दिन देखि निरन्तर	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, कृषि शाखा, वडास्तरीय समिति
४	भण्डारण गरिएको खाद्य सामग्री अपुग हुने देखिएमा तत्काल खरिद गरी आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउने।	आवश्यकता अनुसार	नगरपालिका, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, विषयक्षेत्र
५	प्रतिकार्यका लागि उपमहानगरपालिकाको क्षमताले नभ्याउने भएमाथप सहयोगका लागि जिल्ला तथा प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिमा थप सहयोग उपलब्ध गराउन अनुरोध गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	नगर प्रमुख वा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
६	थप खाद्य सामग्री आवश्यक भएमास्थानीय तहमा क्रियाशील मानवीय सहायता कार्यमा संलग्न निकायहरूसँग समन्वय तथा अनुरोध गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, विषयक्षेत्र
७	खाद्य सामग्री वितरणमा आईपरेका समस्या तथा चुनौतीहरूको विषयमा विषयक्षेत्रको समिक्षा बैठक गर्ने र निष्कर्ष सहितको प्रतिवेदनस्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा पेश गर्ने।	प्रतिकार्यको आधारमा कम्तिमा एक पटक	कृषि शाखा, विषयक्षेत्र

३.९.३ स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना

विपद् प्रतिकार्यको सन्दर्भमा स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको आपतकालिन प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	सर्वेक्षण टोलीमा प्रतिनिधि पठाई क्षति सर्वेक्षण तथा आवश्यकता पहिचान कार्यमा सहयोग गर्ने।	विपद् पश्चात	स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र
२	विपद्को घटनामा घाईते भएकाहरूको प्राथमिक उपचार गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र
३	स्थानीय स्तरमा उपचार हुन नसक्ने घाईते तथा विरामीलाई नजिकको स्वास्थ्य केन्द्र वा अस्पताल लैजान व्यवस्था मिलाउने।	आवश्यकता अनुसार	स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र
४	महामारी रोकथाम र व्यक्तिगत सरसफाई कायम राख्न स्वास्थ्य शिक्षा प्रदान गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	स्वास्थ्य शाखा, शिक्षा शाखा, विद्यालय, विषयक्षेत्र

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
५	विपद् प्रभावित स्थानमा स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र
६	गर्भवती महिला, सुत्केरी, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने तथा पोषणयुक्त खानेकुरा वितरणको व्यवस्था मिलाउन खाद्य तथा पोषण क्षेत्रलाई सिफारिस गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र
७	औषधी, सूरक्षाका सामग्री (पिपिइ सेट, सर्जिकल मास्क, स्यानीटाइजर, साबुन) तथा उपकरण (थर्मल गन,भेन्टिलेटर,फ्रिज, टेष्टिङ्किट) लगायतका सामग्रीहरु पहिचान गरी सोको व्यवस्था गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	उपमहानगरपालिका,स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र

३.९.४ खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना

विपद् प्रतिकार्य गर्न खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्रको आपत्कालीन प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	विपद् प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	सर्वेक्षण टोलीमा प्रतिनिधि पठाई क्षति सर्वेक्षण तथा आवश्यकता पहिचान कार्यमा सहयोग गर्ने।	विपद् पश्चात तत्काले	सामाजिक विकास शाखा
२	विपद् प्रभावित क्षेत्र वा शिविर सञ्चालन भएको स्थानमा शुद्ध खानेपानीको प्रवन्ध गर्ने।	विपद् पश्चात तत्काले	खानेपानी एकाई, विषयक्षेत्र
३	विपद्का कारण सिर्जित फोहोर व्यवस्थापनको कार्य गर्ने।	विपद् पश्चात तत्काले	सरसफाई एकाई, विषयक्षेत्र
४	पियुस, क्लोरीन जस्ता खानेपानी शुद्धिकरणका औषधी तथा व्यक्तिगत सरसफाईका लागि हाईजिन किट वितरण गर्ने र सरसफाई तथा स्वच्छता कायम गर्न चेतनामूलक कार्यक्रम गर्ने	विपद् पश्चात तत्काले	खानेपानी र सरसफाई एकाई, शिक्षा शाखा, विषयक्षेत्र, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी
५	खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन क्षेत्रको विपद् प्रतिकार्यको समीक्षा गरी प्रतिवेदन गर्ने।	विपद् पश्चात तत्काले	सामाजिक विकास शाखा, विषयक्षेत्र

३.९.५ आपत्कालीन आश्रय र गैर–खाद्य सामग्री क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना

विपद् प्रतिकार्य गर्न आपतकालिन आश्रय र गैर खाद्य सामग्री क्षेत्रको आपतकालिन प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	विपद् प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	सर्वेक्षण टोलीमा प्रतिनिधि पठाई क्षति सर्वेक्षण तथा आवश्यकता पहिचान कार्यमा सहयोग	विपद् पश्चात तत्काल	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, विषयक्षेत्र, नेपाल रेडक्रस

क्र.सं.	विपद् प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
	गर्ने।		सोसाइटी
२	पहिचान भएको सुरक्षित स्थानमा आश्रय वा वासको लागि अस्थायीसंरचना निर्माण गर्ने।	विपद् पश्चात तत्काल	पूर्वाधार विकास शाखा, वडा कार्यालय, विषयक्षेत्र, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी
३	आवश्यक गैरखाद्य सामग्रीको वितरण गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, वडा कार्यालय, विषयक्षेत्र, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी
५	आपत्कालीन आश्रय र गैर खाद्य सामग्री क्षेत्रको विपद् प्रतिकार्यको समीक्षा गरी प्रतिवेदन गर्ने।	निरन्तर	विषयक्षेत्रका समूह सदस्यहरू

३.९.६ संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना

विपद् प्रतिकार्य गर्न संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्रको आपत्कालीन प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	सर्वेक्षण टोलीमा प्रतिनिधि पठाई क्षति सर्वेक्षण तथा आवश्यकता पहिचान कार्यमा सहयोग गर्ने।	विपद् पश्चात् तत्काले	महिला तथा बालबालिका शाखा, विषयक्षेत्र
२	पहिचान भएका आवश्यकता बमोजिम गर्भवती महिला, सुत्केरी, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकलाई सहयोग गर्ने।	विपद् पश्चात् तत्काले र अवश्यकता अनुसार	महिला तथा बालबालिका शाखा, विषयक्षेत्र
३	गर्भवती महिला, सुत्केरी, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र ज्येष्ठ नागरिकका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको दैनिक सूची तयार गरी सामग्री जुटाउने र वितरण गर्ने।	अवश्यकता अनुसार	महिला तथा बालबालिका शाखा, विषयक्षेत्र
४	विशिष्ट आवश्यकता अनुसारका सामग्री जस्तैः डिग्निटी किट वितरण गर्ने।	विपद् पश्चात् सकेसम्म छिटो र आवश्यकता अनुसार	महिला तथा बालबालिका शाखा, विषयक्षेत्र
५	विपद्को घटनाबाट मानसिक रूपमा प्रभावित व्यक्ति र परिवारका सदस्य गुमाएका व्यक्तिहरूलाई परिस्थितीको आंकलन गरी मनोसामाजिक परामर्श सेवा उपलब्ध गराउने।	विपद् पश्चात् सकेसम्म छिटो र आवश्यकता अनुसार	महिला तथा बालबालिका शाखा, स्वास्थ्य शाखा, विषयक्षेत्र
६	संरक्षण तथा सूरक्षा क्षेत्रको विपद् प्रतिकार्यको समीक्षा गरी प्रतिवेदन गर्ने।	प्रतिकार्यको कार्य सम्पन्न भएपछि	महिला तथा बालबालिका शाखा, विषयक्षेत्र

३.९.७ आपत्कालीन शिक्षा क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना

विपद् प्रतिकार्य गर्न आपतकालिन शिक्षा क्षेत्रको आपतकालिन प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	सर्वेक्षण टोलीमा प्रतिनिधि पठाई क्षति सर्वेक्षण तथा आवश्यकता पहिचान कार्यमा सहयोग गर्ने।	विपद् पश्चात	शिक्षा शाखा, विषयक्षेत्र
२	प्रकोपबाट प्रभावित विद्यालयहरूको सूची तयार गरी सम्बन्धित विद्यालयका विद्यार्थीहरूले गुमाएका पठनपाठनका सामग्रीहरूको विवरण तयार गर्ने।	विपद् पश्चात तत्कालै	शिक्षा शाखा, विद्यालय, विषयक्षेत्र
३	विद्यालय ३ (तीन) दिन भन्दा बढी बन्द हुने अवस्था भएमा आपत्कालीन शिक्षाका लागि प्रवन्ध मिलाउने	आवश्यकता अनुसार	शिक्षा शाखा, विद्यालय, विषयक्षेत्र
४	आपत्कालीन शिक्षाका लागि आवश्यक सरसामानको व्यवस्था गरी पठनपाठन सुचारू गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	शिक्षा शाखा, विद्यालय, विषयक्षेत्र
५	शिक्षा क्षेत्रको विपद् प्रतिकार्यको समीक्षा गरी प्रतिवेदन गर्ने।	प्रतिकार्यको कार्य सम्पन्न भएपछि	शिक्षा शाखा, विषयक्षेत्र

३.९.८ शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको प्रतिकार्य योजना

विपद् प्रतिकार्य गर्न आपतकालिन शीघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको आपतकालिन प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यहरुको योजना देहाय अनुसार तर्जुमा गरिएको छः

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
१	सर्वेक्षण टोलीमा प्रतिनिधि पठाई क्षति सर्वेक्षण तथा आवश्यकता पहिचान कार्यमा सहयोग गर्ने।	विपद् पश्चात	पूर्वाधार विकास शाखा, विषयक्षेत्र
२	भौतिक संरचनाहरू नोक्सान भई सेवा अवरूद्ध भएको स्थान पहिचान गरी तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र तत्काल सुचारू गर्नुपर्ने सेवाहरूको प्राथमिकिकरण गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	पूर्वाधार विकास शाखा, विषयक्षेत्र
३	सार्वजनिक सेवा अवरूद्ध भएका भौतिक संरचनाहरूको मर्मत सम्भारका लागि टोली परिचालन गरी सेवा सूचारु गर्ने।	आवश्यकता अनुसार	पूर्वाधार विकास शाखा, विषयक्षेत्र
४	विपद्बाट आर्थिक सामाजिक क्षेत्रमा परेको प्रभाव लेखाजोखा गरी शिघ्र पुनर्लाभका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	विपद् पश्चात तीन महिना भित्र	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा, सामाजिक विकास शाखा, विषयक्षेत्र

क्र.सं.	प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	समय	मुख्य जिम्मेवार निकाय/संस्था
५	शिघ्र पुनर्लाभ क्षेत्रको विपद् प्रतिकार्यको समीक्षा गरी प्रतिवेदन गर्ने।	प्रतिकार्यको कार्य सम्पन्न भएपछि	पूर्वाधार विकास शाखा, विषयक्षेत्र

परिच्छेद चार
बन्दोबस्ती सामग्रीको उपलब्धता तथा आवश्यकताको लेखाजोखा

४.१ स्रोत-साधनको आवश्यकता

बन्दोबस्तीका सामग्रीहरुको उपलब्धताको लेखाजोखा विषयक्षेत्रका आधारमा गरिएको छ। यस उपमहानगरपालिकामा विपद्जन्य घटनाहरुमा सम्बन्धित विषयक्षेत्र अन्तर्गत उपलब्ध श्रोत साधन तथा सामग्रीहरुको आवश्यकता देहाय बमोजिम रहेको छः

विषयक्षेत्र	स्रोत, साधन/उपकरण	संख्या वा परिमाण	भण्डारण स्थल/स्थान
समग्र व्यवस्थापन/ सूचना खोज तथा उद्धार	दमकल (आवश्यक औजार सेट सहित)	३ वटा	आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्र, उपमहानगरपालिका, सुरक्षा निकाय, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी
	एम्बुलेन्स	८	
	एक्साभेटर (जेसिवि)	१०	
	लाईफ ज्याकेट	५० थान	
	सेफ्टी हेल्मेट	५० थान	
	बेल्चा	५० थान	
	गैति	५० थान	
	आरा	२५ थान	
	उड कटर	२५ थान	
	बाल्टिन	२५ थान	
	फरुवा	२५ थान	
	पिक	१० थान	
	ट्युब	१० थान	
	गम बुट	५० थान	
	बन्चरो	१० थान	
	हेडलाइट टर्च	५० थान	
	साबेल	२५ थान	
	गल	२५ थान	
	क्लाइम्बिङ डोरी	१००० मिटर	
	सेफ्टि हेल्मेट	५० थान	
	रवर बोट	५ थान	
	स्ट्रेचर	२५ थान	

विषयक्षेत्र	स्रोत, साधन/उपकरण	संख्या वा परिमाण	भण्डारण स्थल/स्थान
	मेगा ह्याण्ड माइक	१० थान	
	ईमर्जेन्सी टर्च लाईट	२५ थान	
	आगो निभाउने यन्त्र	२० थान	
	साईरन	५० थान	
	रवरको पञ्जा	५० थान	
	थ्रो व्याग	१०० पिस	
	प्राथमिक उपचार किट	१० थान	
खाद्यान्न तथा कृषि	किटनाशक विषादी		कृषि शाखा, उद्योग वाणिज्य संघ, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी
	चामल		
	नुन, तेल प्याकेट		
स्वास्थ्य तथा पोषण	स्यानीटरी प्याड		आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्र, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी
	इमेरजेन्सी किट		
	ह्याण्डवास तथा साबुन		
	पिपिई सेट/गाउन		
	सर्जिकल ग्लोब		
	स्यानीटाईजर		
	क्लोरिन पाउडर		
	मेडिसिन		
	आर.एल. वोटल		
	प्राथमिक उपचार बाकस/किट		
खानेपानी, सरसरफाई तथा स्वच्छता	पियुष		आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्र
	एक्वा ट्याब		
	पि.ए.भाइल		
	पानी जाँच्ने किट		
	पाईप तथा फिटिङ्स		
	अस्थाई शौचालय किट		
आपतकालिन आश्रय तथा गैर खाद्य सामग्री क्वारेण्टाइन व्यवस्थापन	ईन्धनबाट चल्ने आरा/ह्याक्सा (Hacksaw)	१० थान	आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्र
	खन्ती (सव्वल)	१० थान	
	गैंति र वेल्चा सेट	१० थान	
	एयर लिफ्ट ब्याग	२५ थान	
	त्रिपाल/टेन्ट	१० थान	
	भाँडाकुँडा सेट	१० थान	
	म्याट्रेस	१० थान	

नोटः यस्ता सामग्रीहरुको विषयक्षेत्रबाट प्राप्त विवरण अनुसार अभिलेख अद्यावधिक गर्ने कार्य विपद् व्यवस्थापन शाखाले नियमित रुपमा गर्नेछ।

४.२ विपद् बन्द बस्तीका सामग्री को आवश्यक पर्ने बजेट

सि.नं.	विषयक्षेत्र	आवश्यक पर्ने बजेट	कैफियत
१.	समग्र व्यवस्थापन/ सूचना खोज तथा उद्धार	५,००,०००/-	
२.	खाधान्न तथा कृषि	१०,००,०००/-	
३.	स्वास्थ्य तथा पोषण	३,००,०००/-	
४.	खानेपानी, सरसफाई तथा स्वाच्छता	२,००,०००/-	
५.	आपतकालिन आश्रय तथा गैर खाध सामग्री क्यारेण्टाईन ब्यवस्थापन	५,००,०००/-	
	जम्मा	**२५,००,०००/-**	

NOTE: विपद्को अवस्था र तिब्रता हेरी बन्दबस्तीका सामग्री को रकम मा थप घट हुन सक्छ ।

४.३ विपद् प्रतिकार्यका लागि जनशक्तिको उपलब्धता

यस उपमहानगरपालिकामा विपद्जन्य घटनामा सबै विषयक्षेत्रका सदस्यहरू र स्थानीय समुदायहरू प्रतिकार्यका लागि परिचालित हुनेछन्। यस बाहेक २५ जना खोज तथा उद्धार, १० जना प्राथमिक उपचार, ५ जना पूर्वसूचना कार्यदल र ५ जना लेखाजोखा कार्यदल सम्बन्धी दक्ष व्यक्तिहरु रहेका छन्। यसका साथै शव व्यवस्थापन सम्बन्धी विशिष्ट ज्ञान भएका व्यक्तिहरू २ जना सूरक्षा निकायहरुसँग रहेका छन्। विपद् प्रतिकार्यका लागि उपलब्ध जनशक्तिको अद्यावधिक विवरण **अनुसूची-९** मा संलग्न गरिएको छ।

जनशक्ति सम्बन्धी विवरण हेरफेर भईरहन सक्ने हुँदा सबै विषयक्षेत्रले विपद् प्रतिकार्यका लागि विद्यमान जनशक्तिको तथ्याङ्क नियमित रुपमा अद्यावधिक गरी एकीकृत अभिलेख राख्ने प्रयोजनका लागि विपद् व्यवस्थापन शाखामा पठाउनु पर्नेछ।

४.४ मानवीय सहायता स्थल

विपद्जन्य घटनाहरुमा प्रतिकार्यका लागि सिमरा विमानस्थल परिसरमा रहेको मानवीय सहायता स्थल यस उपमहानगरपालिकाको लागि विपद् प्रतिकार्यको निमित्त उपयोग गरिनेछ।

परिच्छेद पाँच

विविध

५.१ स्रोत साधनको व्यवस्थापन

विपद् व्यवस्थापनका लागि यस उपमहानगरपालिकामा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोष स्थापना गरिएको छ। यस विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य योजनामा स्वीकृत क्रियाकलापका लागि उक्त कोषमा उपलब्ध बजेट पर्याप्त भएमा विषयक्षेत्रलाई बजेटको आवश्यकता र उपलब्धताका आधारमा रकम निकासा गरिनेछ। कोषमा पर्याप्त बजेट उपलब्ध नभएको अवस्थामा स्वीकृत बार्षिक बजेटबाट यस्तो रकम उपलब्ध गराईनेछ।

स्वीकृत क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्ने कार्य वडा कार्यालय मार्फत् हुन सक्ने अवस्थामा यस्तो रकम सम्बन्धित वडा कार्यालयलाई उपलब्ध गराईनेछ।

उपमहानगरपालिकाको आफ्नो स्रोत साधनले कार्यान्वयन सम्भव नहुने क्रियाकलापको लागि प्रदेश सरकार वा जिल्ला प्रशासन कार्यालय मार्फत् सङ्घीय सरकारसँग अनुरोध गरिनेछ। साथै थप आवश्यक सहयोगका लागि मानवीय सहायता कार्यमा संलग्न निकाय तथा विकास साझेदार संस्था, स्थानीय सामाजिक सङ्घ संस्था तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरिनेछ।

५.२ अन्य निकायसँगको समन्वय र सहकार्य

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि छिमेकी वीरगंज महानगरपालिका, निजगढ नगरपालिका, कलैया उपमहाननगरपालिकाहरुसँग सहयोग आदानप्रदान गरिनेछ।यस्तो सहयोग विशेषगरी बाढी, पहिरो र आगलागीको समयमा प्रतिकार्यका लागि दमकल, एम्बुलेन्स तथा अत्यावश्यक मानवीय सहायता सामग्रीको उपयोगमा केन्द्रीत हुनेछ। अन्य किसिमका थप सहयोग आदानप्रदान गर्न कार्यपालिकाले अन्य स्थानीय तहहरुसँग आवश्यक समझदारी वा सम्झौता गर्न सक्नेछ।

नेपाल सरकार, प्रदेश तथा जिल्ला स्थित कार्यालयहरूबाट समेत विपद् प्रतिकार्यको लागि स्रोत, साधन प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ। जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, जिल्ला स्थित अन्य गैह सरकारी निकाय तथा निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी थप स्रोत परिचालन गरिनेछ। जिल्ला आपतकालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रसँग विपद् सम्बन्धी सूचना आदानप्रदान गर्न आवश्यक समन्वय गरिनेछ।

५.२.१ अन्य निकाय तथा संघ संस्थाको जिम्मेवारी तथा भूमिका

विपद् व्यवस्थापन तथा विपद् प्रतिकार्यमा खटिने नगरपालिका, वडाका कार्यालयका जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र सुरक्षा निकाय, व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरुको जिम्मेवारी तथा भुमिकाः

सि.नं.	निकाय तथा संघ संस्थाको नाम	जिम्मेवारी तथा भुमिका
१.	नगरपालिका	आफ्नो क्षेत्रमा भएको वा हुन सकने विपद्को सम्पुर्ण व्यवस्थापनमा अग्रणी भुमिका निर्वाह गर्ने, राहत तथा उद्धार सामाग्रीहरुको व्यवस्थापन, एम्बुलेन्स, दमकल तथा हेभि ईक्युपमेन्टहरु को उपलब्धता तथा व्यवस्थापन गर्ने
२.	वडा कार्यालयहरु	आफ्नो क्षेत्रमा भएको वा हुन सकने विपद्को सम्पुर्ण व्यवस्थापनमा अग्रणी भुमिका निर्वाह गर्ने, राहत तथा उद्धार सामाग्रीहरुको व्यवस्थापनमा नगरपालिकालाई सहयोग गर्ने ।
२.	नेपाली सेना	विपद् घटना भएमा खोज तथा उद्धार गर्ने तथा विपद् व्यवस्थापन कार्यमा स्थानिय ब्वस्थापन समितिलाई आवश्यक सहयोग गर्ने ।
३.	सशस्त्र प्रहरी बल, नेपाल	विपद् घटना भएमा खोज तथा उद्धार गर्ने तथा विपद् ब्यवस्थापन कार्यमा स्थानिय विपद् व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक सहयोग गर्ने ।
४.	नेपाल प्रहरी	विपद् घटना भएमा खोज तथा उद्धार गर्ने तथा विपद् ब्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक सहयोग गर्ने ।
५.	स्वास्थ संस्था	घाईते तथा अशक्त हरुलाई तत्काल स्वास्थ सेवा उपलब्ध गराउने तथा

		थप उपचारको लागी आवश्यक ब्यवस्था गर्ने ।
६.	नेपाल रेडक्रस सोसाईटी	घाईते पिडित नागरीक हरुलाई विभिन्न राहत सेवा प्रदान गर्ने ।
७.	उधोग बाणिज्य संघ	खाधान्न. बासस्थान लगायत अन्य आवश्यकिय मानवीय सेवा तथा सहायता प्रदान गर्ने ।
८.	संचारकर्मी	छिटो छरितो सहि सुचना प्रभाव गर्ने ।
९.	राजनैतिक दल तथा समुह	सहज बाताबरणीय निर्माण गर्ने गराउने
१०.	खाने पानी तथा सरसफाई डिभिजन	शुद्ध खाने पानी वितरणको ब्यवस्था गर्ने
११.	नेपाल विधुत प्राधिकरण	अबरुद्ध विधुत सप्लाईलाई छिटो समयमै सुचारु गर्ने ।
१२.	नेपाल दुर संचार	अबरुद्ध टेलिफोन तथा मोबाईल सेवा सुचारु गर्ने ।
१३.	सडक विभाग `	अबरुद्ध सडक लाई तुरुन्त सुचारु गर्ने तथा मर्मत गर्ने।
१४.	डिभिजन बन कार्यालय	बन जंगलको डडेलो नियन्त्रण गर्ने कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

विपद् व्यवस्थापन तथा विपद् प्रतिकार्यमा खटिने सुरक्षा निकायको विवरण **अनुसूची-१०**, उद्योग वाणिज्य संघका पदाधिकारीको विवरण **अनुसूची-११**, अस्पतालको विवरण **अनुसूची-१२** र उपमहानगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका एम्बुलेन्स तथा दमकलहरुको विवरण **अनुसूची-१३** मा उल्लेख गरिएको छ ।

५.३ अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाई

५.३.१ लक्ष्य र सूचकहरू

यस योजनामा उपमहानगरपालिकामा विपद्बाट प्रभावित हुने परिवार, मृत्यु हुने तथा घाईतेको सङ्ख्या एवम् आर्थिक क्षतिको न्यूनीकरण गर्ने लक्ष्य लिईएको छ। यस योजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन र समीक्षाको लागि देहाय बमोजिमको लक्ष्य सूचकहरु निर्धारण गरिएको छः

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/२०८२)	लक्ष्य		
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५
१.	नगर क्षेत्रमा विपद्बाट हुने मानवीय क्षतिको दर कम भएको हुनेछ।				
१.१	विपद्बाट मृत्यु हुनेको वार्षिक औसत सङ्ख्या (सडक दुर्घटना बाहेक)				
१.२	सडक दुर्घटनाबाट मृत्यु हुनेको वार्षिक औसत सङ्ख्या				
२.	विपद्बाट प्रभावित व्यक्तिहरूको सङ्ख्या उल्लेख्य मात्रामा कम भएको हुनेछ।				
२.१	विपद्बाट प्रत्यक्ष प्रभावित हुने परिवारहरूको वार्षिक औसत सङ्ख्या				

क्र.सं.	सूचक	आधार वर्ष (२०८१/२०८२)	लक्ष्य		
			२०८२/०८३	२०८३/०८४	२०८४/०८५
२.२	विपद्बाट घाईते हुने व्यक्तिहरूको वार्षिक औसत सङ्ख्या				
२.३	सडक दुर्घटनाबाट घाईते हुने व्यक्तिहरूको वार्षिक औसत सङ्ख्या				
२.४	विपद्बाट क्षति हुने घरहरूको वार्षिक औसत सङ्ख्या				
३.	विपद्को कारण हुने वार्षिक औसत प्रत्यक्ष आर्थिक क्षतिमा कमी आएको हुनेछ।				
४.	नगरपालिका र सरोकारवालाहरू बीच अन्तर तथा परस्पर समन्वय र साझेदारी अभिबृद्धि गर्ने संयन्त्र सङ्ख्या				
५.	बहु–प्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली र विपद् जोखिम सूचना आंकलन, उपलब्धता र पहुँचमा उल्लेख्य बृद्धि भएको हुनेछ।				
५.१	कूल क्षेत्रफलको अनुपातमा बहु–प्रकोप अनुगमन तथा पूर्वसूचना प्रणाली स्थापना र सञ्चालन भएको क्षेत्रफलको प्रतिशत				
५.२	विपद् प्रभावित क्षेत्रको जनसङ्ख्याको अनुपातमा स्थानीय वा राष्ट्रिय सूचना प्रणाली मार्फत पूर्वसूचना प्राप्त गर्ने जनसङ्ख्याको प्रतिशत				
५.३	विपद् जोखिमयुक्त क्षेत्रहरूमा पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी कार्यविधि लागू भएका वडाहरूको सङ्ख्या				
५.४	स्थानीय स्तरमा उपयोगी विपद् जोखिम सम्बन्धी सूचना तथा जानकारी जनसमुदायलाई उपलब्ध गराउन सक्ने समुदाय				
५.५	पूर्वसूचना प्राप्त भएपछि विपद् प्रभावित क्षेत्रबाट सुरक्षित स्थानमा सारिएका जनसङ्ख्या				

५.३.२ अनुगमन, मूल्याङ्कन र योजनाको परिमार्जन

यस योजना कार्यान्वयनको नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने कार्य अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले गर्नेछ। उक्त समितिले माथि उल्लिखित सूचकहरुको आधारमा नियमित रुपमा योजना कार्यान्वयनको अवस्थाको अनुगमन गरी स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नेछ। यस्तो प्रतिवेदनमा औंल्याईएका सुधार गर्नुपर्ने विषयलाई सम्बन्धित विषयक्षेत्रले सुधार गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ र योजनामा नै सुधार गर्नुपर्ने अवस्थामा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको परिमार्जन गर्दा समावेश गरिनेछ। योजनाको कार्यान्वयनको अवस्था, प्रभावकारिता र सिकाई संश्लेषण कार्यसूचीको प्रारुप **अनुसूची-१४** मा संलग्न गरिएको छ। यस योजनाको पूनरावलोकन तथा पृष्ठपोषण सङ्कलन तलको तालिका बमोजिम हुनेछः

विवरण	जिम्मेवार निकाय	गर्नुपर्ने मुख्य कार्य	समय
योजना कार्यान्वयनको समिक्षा	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	आवधिक रुपमा समिक्षा बैठक गर्ने	कार्तिक महिना
			माघमहिना
			बैशाख महिना
			श्रावण महिना (आगामी आ.व. को)
योजनाको पुनरावलोकन	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	विषयक्षेत्र अनुसारका क्रियाकलापहरुको पुनरावलोकन गरी योजना अद्यावधिक गर्ने	प्रत्येक वर्ष कार्तिक मसान्त

५.४ क्षमता विकास रणनीति र योजना

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नका लागि दक्ष स्रोत व्यक्ति तथा संस्थाहरूको सहयोगमा देहायका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिनेछः

क्र.सं.	क्षमता विकास क्रियाकलापहरु	जिम्मेवारी	समयतालिका
१	विषयक्षेत्रका जनशक्तिलाई उक्त क्षेत्रसँग सम्बन्धित विषयमा अभिमुखिकरण, तालिम र अभ्यासको व्यवस्था गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	विपद् व्यवस्थापन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा पश्चात
२	वडास्तरका विपद् व्यवस्थापन समितिलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी अभिमुखिकरण, तालिम प्रदान गर्ने।	विपद् व्यवस्थापन शाखा	विपद् व्यवस्थापन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा पश्चात
३	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन कोषलाई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न क्षमता विकास गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	आगामी आ.व. योजना तर्जुमा प्रक्रिया शुरु हुनु भन्दा अगावै
४	विपद् प्रभावित स्थानमा रहेका विद्यालयहरू र स्थानीय स्वयंसेवकहरूलाई विपद् प्रतिकार्य सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्न विषयक्षेत्रको क्षमता विकास गर्ने	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	मनसुन अगावै तथा विपद्को घटना हुनु अघि
५	बन्दोबस्तीका सामान तथा औजारहरू व्यवस्थापनका लागि विषयक्षेत्रहरूको क्षमता विकास गर्ने।	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन	मनसुन अगावै तथा विपद्को घटना हुनु अघि

		समिति	

५.५ निष्कर्ष

विपद् भनेको जुनसुकै बेला जहाँ पनि अप्रत्यासित घट्ने घटना हो । विपद्ले ठुलो सानो, धनि गरिब, बच्चा, वृद्ध केहिपनि देख्दैन । यो जसलाई पनि जाहाँ पनि हुन सक्दछ । त्यसैले विपद्को सामना एकल प्रयासले नभई सबैको सामुहिक प्रयासले गर्नु पर्दछ । विपद् व्यवस्थापन कार्यमा प्रयोग हुने आधुनिक उपकरण र तालिम लगायतका पुर्वाधारहरुको आधुनिकीकरण र समृद्धिकरण बाट नै थप उपलब्धि हासिल गर्न सकिन्छ । विपद् व्यवस्थापन कार्य आफैमा एक चुनौतिपुर्ण र निरन्तर संचालन भईरहने गतिविधि भएकोले विपद्का घटनाहरुलाई पुर्ण रुपमा नियन्त्रण गर्न नसकियतापनि पुर्व तयारीको माध्यमबाट हुने संभावित क्षतिलाई न्यूनिकरण गर्न सकिन्छ ।

प्रकृतिको अगाडि मानवको क्षमताको केहि लाग्दैन त्यसैले प्रकृतिको बिरुद्धमा नगई प्रकृतिमैत्री तथा प्रकृति प्रेमी भई सम्पुर्ण मानव जगतले प्रकृतिको नियम र प्रकृतिको ईको सिस्टमलाई बुझ्न सक्नु पर्दछ ।मानव कल्याण र हितको नाममा प्राकृतिक सम्पदाहरुको दोहन तथा नष्ट गर्ने जस्ता कार्यले भविष्यमा पक्कै पनि विपद्का जोखिम बढाउछनै । तसर्थ प्रकृति मैत्री भई प्रकृतिको नियमलाई अनुसरण गर्दै प्राकृतिक सम्पदा, अगनी, वायु, आकास, पृथ्वी, जल, जिवजन्तु, चराचुरुङ्गी, वनस्पती आदिको संरक्षण सम्बर्द्धन गरी यसको व्यवस्थापन गर्न सकेमा मात्र विपद्का घटनाहरु नघट्न सक्छ अथवा जोखिममा न्यूनिकरण हुन सक्छ ।

विपद् भनेको जुनसुकै बेला जहाँ पनि अप्रत्यासित घट्ने घटना हो । विपद्ले ठुलो सानो, धनि गरिब, बच्चा, बृद्ध केहिपनि देख्दैन । यो जसलाई पनि जाहाँ पनि हुन सक्दछ । त्यसैले विपद्को सामना एकल प्रयासले नभई सबैको सामुहिक प्रयासले गर्नु पर्दछ । विपद ब्यबस्थापन कार्यमा प्रयोग हुने आधुनिक उपकरण र तालिम लगायतका पुर्वाधारहरुको आधुनिकीकरण र समृद्धिकरण बाट नै थप उपलब्धि हासिल गर्न सकिन्छ।विपद ब्यबस्थापन कार्य आफैमा एक चुनौतिपुर्ण र निरन्तर संचालन भईरहने गतिविधि भएकोले विपदका घटनाहरुलाई पुर्ण रुपमा नियन्त्रण गर्न नसकियता पनि पुर्व तयारीको माध्यमबाट हुने संभावित क्षतिलाई न्यूनिकरण गर्न सकिन्छ ।

प्रकृतिको अगाडि मानवको क्षमताको केहि लाग्दैन त्यसैले प्रकृतिको बिरुद्धमा नगई प्रकृतिमैत्री तथा प्रकृति प्रेमी भई सम्पुर्ण मानव जगतले प्रकृतिको नियम र प्रकृतिको ईको सिस्टमलाई बुझ्न सक्नु पर्दछ । मानव कल्याण र हितको नाममा प्राकृतिक सम्पदाहरुको दोहन तथा नष्ट गर्ने जस्ता कार्यले भविष्यमा पक्कै पनि विपद्का जोखिम बढाउछनै ।तसर्थ प्रकृति मैत्री भई प्रकृतिको नियमलाई अनुसरण गर्दै प्राकृतिक सम्पदा, जिवजन्तु, चराचुरुङ्गी, वनस्पती आदिको संरक्षण सम्बर्द्धन गरी यसको व्यवस्थापन गर्न सकेमा मात्र विपद्का घटनाहरु नघट्न सक्छ अथवा जोखिममा न्यूनिकरण हुन सक्छ ।

यस उपमहानगरपालिकाको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना स्थानिय जनताको सुरक्षालाई ध्यान मा राखी तयार गरिएको हो । यसको कार्यन्वयन गर्न को लागी बार्षिक न्युनतम २५,००,०००/- (पचीस लाख मात्र) रकम आवश्यक पर्दछ, विपद्को अवस्था र तिब्रता हेरी बन्दबस्तीका सामग्री को रकम मा थप घट हुन सक्छ।यसले गर्दा समुदायलाई विपद्को सामना गर्न सक्षम बनाउँछ र जनधन को सुरक्षा सुनिश्चित गर्दछ ।

देशमा आईपर्ने बिविध प्रकारका प्राकृतिक तथा मानव श्रृजित प्रकोपको प्रभाव यति नै मात्रामा हुनेछन् भनी किटान गर्न कठिन भए तापनि बिगतमा गरिएका अनुभव र देशको भौगोलिक बनावटलाई अध्ययन गरी न्युनतम रुपमा स्थानिय सरकार र सरोकारवाला तथा सुरक्षाकर्मीहरु लाई सक्षम राख्न र उद्धार कार्य बिधिमा एक रुपता र सरलता ल्याउन यस **"विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना"**ले मार्गदर्शन गर्नेछ भन्ने विश्वास गरिएको छ ।

अनुसूची-१

सरोकारवाला निकायको पहिचान तालिका

क्र.सं.	निकाय	विषयक्षेत्र	कार्यरत प्रदेश/जिल्ला/गाउँ/ नगरपालिका	सम्पर्क व्यक्तिको नाम र पद	सम्पर्क विवरण (फ्याक्स, फोन, इमेल)	कैफियत

अनुसूची-२

विषयक्षेत्रको प्रथम बैठकको कार्यसूची

उपमहानगरपालिका ...., जिल्ला ...., प्रदेश ...., विषयक्षेत्र ....

स्थानः मिति/समयः

छलफलका विषयहरूः

१. विषय क्षेत्रको परिचय,
२. बिषयगत क्षेत्रको अगुवा तथा सदस्य संस्थाको नामावली,
३. प्रमुख विपद् र प्रभावित क्षेत्रको छनौट,
४. पहिचान भएको विपद्को पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यमा सम्बन्धित विषयक्षेत्रको भूमिका,
५. विपद्को घटना हुनु अगाडि गरिने पूर्वतयारी र विपद् पश्चात् गरिने प्रतिकार्यको समयसीमा निर्धारण,
६. विद्यमान कमीकमजोरीहरूको पहिचान,
७. प्राथमिकता प्राप्त पूर्वतयारी तथा आपत्कालीन प्रतिकार्य क्रियाकलापहरूको पहिचान,
८. प्राथमिकता प्राप्त पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि विषयक्षेत्रको कार्ययोजना तर्जुमा,
९. विपद्को घटना अगावै गरिने पूर्वतयारी तथा विपद्को समयमा गरिने आपत्कालीन कार्यका लागि मुख्य जिम्मेवार निकायको पहिचान,
१०. बिषयगत क्षेत्रको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाई योजना तर्जुमा,
११. पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका क्रियाकलापका लागि लागत अनुमान (सम्भव भए सम्म),
१२. अन्य (जस्तैः आगामी बैठक सम्बन्धमा)।

नोटः

प्रत्येक विषयक्षेत्रका अन्य बैठक र तिनका कार्यसूची पहिलो बैठकका निर्णयहरू, तिनको कार्यान्वयन अवस्था र अन्य आन्तरिक सवालहरूमा निर्भर हुन्छ।

अनुसूची-३

विषयक्षेत्र सदस्य संस्थाको कार्यशर्त (नमूना)

कुनै विषयक्षेत्रमा परेको समस्या समाधानमा सहयोग गर्न सम्बन्धित तहमा तोकिएको प्राविधिक क्षमता भएको तथा अधिकार प्राप्त व्यक्ति, संस्था वा निकायलाई विषयक्षेत्र सदस्य संस्था भनिन्छ। विषयक्षेत्र सदस्य संस्थाको काम कर्तव्य देहाय अनुसार हुनेछन्ः-

१. विषयगत सदस्य संस्था (सरकारी निकाय, राष्ट्र संघीय निकाय, रेडक्रस अभियानका सदस्य, राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय गैसस, निजी क्षेत्र आदि) का बीचमा उपयुक्त विषयगत समन्वय संयन्त्र स्थापना तथा व्यवस्थापन गर्न विषयगत अगुवा संस्था तोकि आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने,

२. नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारका जिल्ला स्थित निकाय, स्थानीय तह, नागरीक समाज तथा अन्य सरोकारवाला निकायबीच समन्वय गर्न विषयगत अगुवा संस्थालाई सहयोग गर्ने,

३. आफ्नो विषयक्षेत्रमा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा गर्न विषयगत अगुवा संस्थालाई सहयोग गर्ने (यस अन्तर्गत विपद्को प्रकृति तथा योजना मान्यता, प्राथमिकता प्राप्त आपत्कालीन कार्य तयारी, आपत्कालीन कार्य संवोधन गर्न प्राथमिकता प्राप्त पूर्वतयारी कार्यका लागि विद्यमान कमीकमजोरी पहिचान, विषयगत कार्ययोजना आदि पर्दछन्),

४. आपत्कालीन अवस्थाका लागि प्रर्याप्त आकस्मिक योजना तथा पूर्वतयारीको प्रत्याभूति गराउने,

५. विषयक्षेत्रका सहभागीहरू सम्बन्धित नीतिगत मार्गदर्शन तथा प्राविधिक मापदण्डका वारेमा जानकारी राख्दछन् र सोही मापदण्डका आधारमा प्रतिकार्य गर्दछन् भन्ने कुराको प्रत्याभूति गराउन विषयगत अगुवा संस्थालाई सहयोग गर्ने,

६. विषयक्षेत्रको प्रभाव र कार्यान्वयन योजनाको प्रगतिको समीक्षा गर्न तथा पर्याप्त प्रतिवेदन र प्रभावकारी सूचना पत्राहको प्रत्याभूति दिन र प्रभावकारी अनुगमन संयन्त्र स्थापना गर्न विषयगत अगुवा संस्थालाई सहयोग गर्ने,

७. सूचना सङ्कलन तथा प्रचारप्रसारमा योगदान गर्न स्रोत साधनको आवश्यकता पहिचान गर्ने,

८. विषयक्षेत्रका प्राथमिकता प्राप्त कार्य सञ्चालन गर्न दातृ समुदायलाई मानवीय सहायता कार्यमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्ने साथै, विषयक्षेत्रका सहभागीहरूलाई स्रोत साधन परिचालन गर्न प्रोत्साहित गर्ने,

९. मानवीय सहायतामा संलग्न साझेदार संस्थाका कर्मचारीको क्षमता विकासका लागि तालिम सञ्चालन गर्न सहयोग गर्ने,

१०. पूर्वनिर्धारीत प्राथमिकता प्राप्त विषयगत संस्थाहरूलाईअन्तिम सेवा प्रदायकका रुपमा जिम्मेवार बनाउने,

११. कार्यक्षेत्र र कार्यक्रमको प्राथमिकताका आधारमा विषयक्षेत्रका मुख्य साझेदारलाई समावेश गराउने।

अनुसूची-४

अगुवा सहयोगी संस्थाको कार्यशर्त

अगुवा सहयोगी संस्थाको मुख्य भूमिका विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी क्रियाकलाप तय गर्नका लागि सबै निकायहरुबीच छलफल गर्न साझा मञ्च प्रदान गरी सहजकर्ताको रुपमा विपद् व्यवस्थापन समितिलाई सहयोग गर्नु हो। यसको अन्य भूमिका देहाय बमोजिम हुनेछः-

१. सबै निकायहरूको सहकार्यमा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा कार्यमा सहयोग गर्ने,

२. विपद् व्यवस्थापन समितिसँग समन्वय गरी बैठकहरू सञ्चालन गर्ने,

३. विपद् सम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रकोप जोखिम विश्लेषण आदि कार्यमा समन्वय गर्ने र प्राविधिक तथा वित्तिय सहयोग प्रदान गर्ने,

४. प्रभावकारी प्रतिकार्य र पूर्वतयारीको लागि मुख्य सिद्धान्त वा न्यूनतम मापदण्डका वारेमा समन्वय गर्ने,

५. विगतका अनुभवको आधारमा सफलता, सिकाई, चुनौति तथा कमीकमजोरी पहिचान गर्ने,

६. विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सबै विषयक्षेत्रका अगुवा तथा सदस्य संस्थाहरू लगायत अन्य सरोकारवालाहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,

७. कार्यशालाको नतिजा तयार गर्ने र सम्बन्धित तहमा कार्यरत मानवीय सहायतामा संलग्न निकायहरूलाई जानकारी गराउने तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा विषयक्षेत्रको योजना मस्यौदा पेश गर्ने,

अनुसूची-५

कार्यशाला गोष्ठीको कार्यसूची

कार्यशाला गोष्ठीका विषयबस्तु देहाय अनुसार रहेका छन्:

१. सन्दर्भ सामग्रीको पुनरावलोकनबाट प्राप्त निचोड,
२. निकायगत श्रोत, साधन तथा क्षमताहरू,
३. सम्भावित प्रकोप तथा सोको प्रभाव क्षेत्र,
४. विषयक्षेत्र केन्द्रित योजना र समूहगत छलफल,
५. तीनै चरणका योजनावद्ध कार्यहरूको पहिचान र प्राथमिकीकरण,
६. योजना गरिएका कार्यहरूमा सम्बन्धित निकायको दायित्व तथा भूमिका,
७. आवश्यकता तथा क्षमता विश्लेषण र क्षमता अभिबृद्धि गर्ने रणनीति,
८. अन्तर सम्बन्धित सवालहरुको सम्बोधन,
९. सहकार्य र समन्वयका क्षेत्रहरु र सरोकारवालाहरू,
१०.अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाई योजना,

माथि उल्लिखित छलफलका विषयको संक्षिप्त चिनारी देहाय अनुसार छः-

१. **सन्दर्भ सामग्रीको पुनरावलोकनबाट प्राप्त निचोडः** विषयक्षेत्रका सम्बन्धित सदस्यले सम्भावित प्रकोप, सङ्कटासन्नता तथा जोखिमको अवस्थाको बारेमा गरिएको पुनरावलोकन र जोखिम विश्लेषण गोष्ठीको मुख्य सत्रमा प्रस्तुत गर्नेछन्। सहभागीहरूले यसमा छलफल गरी आवश्यकता भए परिमार्जन गर्न सुझाव दिन सक्छन्। यस्तो सुझाव गोष्ठी समाप्त भएपछि पनि लिन सकिनेछ। गाउँ/नगरपालिकाको प्रकोप, सङ्कटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषणको निचोडमा छलफल गरीन्छ।

२. **निकायगत उपलब्ध स्रोत साधन तथा क्षमताहरूः** पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य क्षमताका बारेमा विश्लेषण गर्दा विषयक्षेत्रका अगुवा र अन्य सम्बन्धित निकायसँग छलफल गरी निक्यौंल गर्नु पर्दछ। यसको संश्लेषण कार्यशालामा प्रस्तुत गरिनेछ। हरेक निकायले पूर्वतयारी र प्रतिकार्य गर्नका लागि आफुसँग भएका स्रोत र साधनको सूची तयार गर्नुपर्दछ।

३. **सम्भावित प्रकोप र सोको प्रभाव क्षेत्रः** आधारभूत अध्ययनमा सम्बन्धित तहका प्रकोहरूको पहिचान, सङ्कटासन्न क्षेत्र तथा पर्नसक्ने प्रभावको मूल्याङ्कन र लेखाजोखा गर्नुपर्दछ। यसको प्रतिवेदन कार्यशालामा प्रस्तुत गर्नुपर्दछ। जोखिम विश्लेषण गर्दा दुईवटा आयाममा ध्यान दिनुपर्दछः

क) प्रकोपको घटना घट्न सक्ने सम्भावना,

ख) सो प्रकोपबाट जनताको जीउधन, पूर्वाधार तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा पर्नसक्ने असर र प्रभाव सामान्यतया विपद् जोखिम विश्लेषणका आधारमा प्रकोपहरू छनौट गरी योजना तयार गरिन्छ। प्रकोपको छनौट गर्दा प्रकृति, सम्भावित मात्रा र सम्भावित आपत्कालीन अवस्थालाई आधार मान्न सकिन्छ। कहिलेकाँही मात्र हुने भएता पनि भूकम्प जस्ता प्रकोपले ठूलो जनधनको क्षति पुग्न सक्दछ।

४. **विषयक्षेत्र केन्द्रीत योजना र समूहगत छलफलः** सहभागीहरूलाई आफ्नो संस्थाको कामसँग सम्बन्धित विषयक्षेत्र छनौट गर्न लगाउनु पर्दछ। यदि एउटै संस्था एकभन्दा वढी विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित भएमा संस्थाका तर्फबाट अन्य सदस्य समेत सहभागी गराउन वा सबैभन्दा वढी योगदान गर्न सकिने विषयक्षेत्र छनौट गरी समूह निर्माण गर्न सकिन्छ।

५. **तीनै चरणका योजनावद्ध कार्यहरूको पहिचान र प्राथमिकीकरणः** पूर्वतयारीका कार्यहरूमा सामान्य पूर्वतयारी र पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी र आपतकालीन अवस्थाका कार्यहरू हुन सक्नेछन्। उदाहरणका लागि केही पूर्वतयारी कार्यहरू निम्न हुन सक्नेछन्:

क) सम्बन्धित तहका प्रत्येक विषयक्षेत्रमा पूर्वतयारी र प्रतिकार्य गतिविधिहरूमा संलग्न एक सक्रिय सूचना व्यवस्थापन संयन्त्र सुनिश्चित गर्ने,

ख) विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्यको लागि स्वयंसेवकहरू र प्रशिक्षकहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने,

ग) स्थानीय समुदायलाई पूर्वानुमानका साथै पूर्वसूचना प्रणाली, सूरक्षा तथा उद्धार सामग्री र उपकरणले सबल बनाउने,

घ) प्रारम्भिक लेखाजोखा, मूल्याङ्कन र विस्तृत घरधुरी सर्वेक्षण फारम तथा प्रारूप तयार गर्ने,

ङ) तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि आवश्यक फाराम तयार गर्ने,

च) पूर्वानुमान सूचना तथा सतर्कता सन्देशहरूका लागि सञ्चारको माध्यमहरूको विस्तृत अभिलेख राख्ने,

छ) पूर्वतयारी र प्रतिकार्य क्रियाकलापहरूका लागि आवश्यक मानवीय, भौतिक तथा वित्तीय स्रोतहरू पहिचान गर्ने,

ज) जनसंख्या, सङ्कटासन्न समुदाय, सामाजिक सेवा, क्षमता प्रणाली, सूरक्षा स्थिति, जीविकोपार्जन, बसोबासको अवस्था, खुल्ला ठाउँहरू, यातायात र पूर्वाधार सम्बन्धी सूचना प्राप्त गर्ने,

झ) सुरक्षित मार्गहरू, खोज तथा उद्धार मार्गहरू, सङ्कटासन्न समुदायमा हेलिप्याड, अवतरण र ड्रप जोन पहिचान गर्ने,

ञ) सम्बन्धित तहमा पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य टोली गठन गर्ने र उनीहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने,

ट) अस्थायी आपत्कालीन आश्रय स्थल, खाद्य तथा गैर-खाद्य वस्तुहरूका लागि भण्डारण गृह र भण्डारण स्थलको पहिचान गर्ने, श्रोत सामाग्रीको आंकलन र नपुग सामाग्रीको जोहो गर्ने,

ठ) आपत्कालीन राहतको लागि आवश्यक पर्ने खाद्य तथा गैर खाद्य बस्तुहरूको बजार सर्वेक्षण गर्ने,

ड) स्वास्थ्य सूरक्षा योजना तयार गर्ने, अस्थायी स्वास्थ्य केन्द्र पहिचान गर्ने,

ढ) विद्यालयहरूको जोखिमको आधारमा वर्गिकरण गर्दै सूरक्षा योजना तयार गर्ने, आकस्मिक योजना बनाउने,

ण) जीविकोपार्जनका उपायहरु (गाईपालन, बाख्रापालन, सुँगुर र कखुरा फर्महरू, माछा पोखरी, तरकारी खेती लगायत अन्य पेशा तथा व्यवसाय) र सूरक्षाका अन्य उपायहरू बारे योजना बनाउने,

त) बाढी निकास र नहरहरू सफा रहेका सुनिश्चित गर्ने, संवेदनशील संरचनाको मजबुतीपना लेखाजोखा गर्ने,

थ) सूरक्षा निकाय र स्वयम् स्वकलाई खोज तथा उद्धार तालिम प्रदान गर्ने,

द) पूर्वतयारी वारेमा राजनैतिक दल र नागरीक समाजका लागि संयुक्त अभिमुखीकरण गर्ने,

ध) कार्यसञ्चालन विधि सहितको आपत्कालीन प्रतिकार्य कोषको विकास गर्ने,

केही प्रतिकार्यका कार्यहरू निम्न हुन सक्नेछन्:

क) विपद् व्यवस्थापन समितिको आकस्मिक बैठक गर्ने,

ख) खोज तथा उद्धार टोली र द्रुत प्रतिकार्य टोलीको परिचालन गर्ने,

ग) घाइते तथा विरामीलाई घुम्ती क्लिनिकहरू मार्फत प्राथमिक उपचार गर्ने,

घ) मानिसहरू र घरपालुवा जनावरहरू स्थानान्तरण गर्ने,

ङ) सूचना सङ्कलन गर्न, व्याख्या गर्न र पुष्टि गर्न आपत्कालीन सूचना प्रणाली (तथ्याङ्क–सूचना इकाई) स्थापना र सञ्चालन गर्ने,

च) आपत्कालीन प्रतिकार्यका लागि स्थानीय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रलाई सक्रिय बनाउने,

छ) आपत्कालीन आश्रयस्थल तथा राहत सामग्रीको व्यवस्था गर्ने,

ज) बाढीको खतरा क्षेत्रमा नदीको सतह सतर्कता तहभन्दा तल नझरेसम्म प्रतिघण्टाको अद्यावधिक सूचना प्रवाह जारी राख्ने,

झ) सम्बद्ध आपत्कालीन प्रतिकार्य योजनाहरूलाई सक्रिय बनाउने,

ञ) विषयगतक्षेत्र (Cluster) र कार्यदल समुहले आफ्ना सम्बधित आपत्कालीन योजनाहरू सक्रिय बनाउन नेतृत्व गर्ने ।

नोटः

(१) पूर्वतयारी र प्रतिकार्य क्रियाकलापहरू सम्बन्धी थप जानकारी राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा, २०७५ बाट पनि लिन सकिनेछ।

(२) प्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली सम्बन्धी जानकारी राष्ट्रिय आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र वा सम्बन्धित जिल्ला आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र मार्फत लिन सकिनेछ।

६. **योजना गरिएका कार्यहरूमा सम्बन्धित निकायको दायित्व तथा भूमिकाः** बिभिन्न निकायहरूको जिम्मेवारी ऐन, नियम, राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा तथा सम्बन्धित निकायको कार्यक्षेत्र, कार्यशर्तहरूमा उल्लेख भए अनुसार हुन्छन्। कार्यशालामा सम्बन्धित विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू, विषयक्षेत्रका सदस्यहरू, मानवीय कार्यमा संलग्न संस्थाहरूको भूमिकाको वारेमा छलफल गर्नुपर्छ। यस्ता कार्यक्षेत्र तथा कार्यशर्तहरूलाई स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले आवश्यकता अनुसार थप स्पष्ट गर्न सक्नेछ।

७. **आवश्यकता तथा क्षमता विश्लेषण र क्षमता अभिबृद्धि गर्ने रणनीतिः** योजना तर्जुमा गर्दा यसको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने सामग्री, उपकरण, जनशक्ति, आर्थिक श्रोत र योजना कार्यान्वयनमा संलग्न संस्थाहरूको क्षमता विश्लेषण गरी नपुग क्षमता परिपूर्ति गर्न आवश्यक रणनीति बनाउनु पर्छ। विश्लेषणमा विपद् घटना पश्चात् प्रभावितहरूको मानवीय आवश्यकताको पूर्वानुमान (जस्तै आश्रय स्थलमा आवश्यक पर्ने खाद्यान्न, स्वास्थ्य तथा सरसफाई सामग्री आदि), जनसङ्ख्याको विशेषता (जस्तैः लिङ्ग, उमेर, आर्थिक तथा सामाजिक स्तर आदि), प्रभावित समुदाय एवम् सम्बन्धित तहको प्रतिकार्य क्षमताका साथै सम्भावित भौतिक तथा वातावरणीय अवस्था (पहूँच मार्ग, बजार, सेवा प्रवाह आदिका अवस्था) लाई पनि समावेश गर्नुपर्दछ।

८. **अन्तर सम्बन्धित विषय, सवालहरूको सम्बोधनः** विपद्बाट महिला/पुरुष, वालवालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अशक्त वा बिभिन्न कारणले भिन्न शारीरिक तथा मानसिक अवस्था भएका व्यक्तिहरूमा फरक–फरक प्रभाव पर्दछ। विपद् हुनु अगावैको अवस्थामा समेत समाजका केही समूह तथा व्यक्तिहरु आर्थिक तथा सामाजिक हिसावले सीमान्तकृत भएका हुन्छन्। यसैले सङ्कटासन्नता लेखाजोखा, क्षमता विकास र स्रोत परिचालन गर्दा महिला, पुरुष, वालवालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अशक्त वा बिभिन्न कारणले भिन्न शारीरिक तथा मानसिक अवस्था भएका व्यक्तिको आवश्यकता र क्षमतालाई मध्यनजर राख्नुपर्दछ। यी मुद्दालाई विशेष ध्यान पुऱ्याई उनीहरूको फरक आवश्यकता, योगदान र क्षमतालाई सम्वोधन गर्नुपर्दछ। विपद्को पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा अनुगमनका हरेक चरणमा सबैले महिला/पुरुष, वालवालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्ति सहित सामाजिक तथा आर्थिक रुपमा पिछडिएका समुदायको पहूँच, प्रतिनीधित्व र सक्रिय सहभागीताको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ।

९. **सहकार्य र समन्वयका क्षेत्रहरु र सरोकारवालाहरूः** योजना कार्यान्वयनका लागि परस्पर सहकार्य र समन्वयका क्षेत्रहरू पहिचान गरी योजनामा समावेश गरिन्छ। अन्य तह र निकायसँगको समन्वय र सहयोगको संयन्त्र तथा सहकार्यका क्षेत्रहरु निर्धारण गरिनु पर्दछ। अन्य तह र निकायबाट आवश्यक पर्ने सहयोग स्पष्ट गरी समयमै जानकारी गराएमा उनीहरूले आफ्ना योजनामा राख्न सक्छन्।

१०. **अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाई योजनाः** विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाले निर्दिष्ट गरेका कार्यहरूको कार्यान्वयनको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न लक्ष्य र सूचकहरू परिभाषित गरी अनुगमन, मूल्याङ्कन योजना तयार गर्नु पर्दछ।

प्रकोप अनुसार पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सामान्यतया दुई पटक गर्नु उपयुक्त हुन्छ (जस्तैः बाढी, पहिरो जस्ता प्रकोपका लागि मनसुन पूर्व र पश्चात, शीतलहर पूर्व र पश्चात, अन्य प्रकोपको हकमा विपद् पश्चात्)। योजना कार्यान्वयनको अवस्था र प्रभावकारिताको अनुगमन आवश्यकता अनुसार त्रैमासिक, चौमासिक, अर्धबार्षिक गर्न सकिन्छ। योजनाको कार्यान्वयनको बार्षिक मूल्याङ्कन र समसामयिक परिमार्जन गर्न सकिन्छ। प्रत्येक विषयक्षेत्रले पूर्वतयारी अवस्था र प्रतिकार्यको मूल्याङ्कनको लागि आ–आफ्नो योजना बनाउनु पर्दछ।

विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना कार्यान्वयनको समग्र प्रभावकारिता र कमजोरी तथा सिकाईहरू मूल्याङ्कन गर्ने कार्य गाउँ/नगरपालिकाको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले गर्नु पर्नेछ। यस समितिले स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिसँग प्रत्यक्ष समन्वयमा कार्य गर्नेछ।

अनुसूची-६

६.१ स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिमा विद्यमान पदाधिकारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नामथर	पद	आवद्ध निकाय/कार्यालय/संस्था	सम्पर्क नम्बर
१	राजन पौडेल	संयोजक	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८५५०४५०३६
२	भोला प्रसाद अधिकारी	सदस्य	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८५५०२११६३
३	सुरेश राज के.सी.	सदस्य	राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी	९८०७२७५२७१
४	छवि लाल शर्मा	सदस्य	नेपाली कांग्रेस	९८४५०३६८७६
५	त्रिलोक विक्रम शाह	सदस्य	ने.क.पा. एमाले	९८५५०२९८७४
६	प्रेम प्रसाद बराल	सदस्य	ने.क.पा. माओवादी	९८५५०२४१५०
७	शिवजी प्रसाद	सदस्य	लो.स.पा.	९८४५२८६०९०
८	नेपाली सेनाको प्रतिनिधि	सदस्य	२८ नं. वाहिनी अड्डा, जीतपुर, बारा	९८४९८३६८३६
९	सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल सुरक्षा वेश जीतपुरको प्रमुख	सदस्य	नेपाल सुरक्षा वेश जीतपुर, जीतपुर , बारा	९८४१८२०४०१
१०	गैरसरकारी महासंको नगर स्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि	सदस्य		
११	रंजन यादव	सदस्य	नेपाल पत्रकार महासंघको नगर स्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि	९८४५७८९०९५
१२	मोहन प्रसाद शर्मा	सदस्य	उद्योग वाणिज्य संघको प्रमुख	९८५५०२४५१०
१३	प्र.ना.उ.	सदस्य	ईलाका प्रहरी	९८५५०२४३९९
१४	शिव कुमार शर्मा	सदस्य	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, सिमरा बारा	९८५५०२२५२९
१५	डमरु प्रसाद निरौला	सदस्य सचिव	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८५५०७५१११

६.२ स्थानीय विपद् सहायता कक्ष (Local Disaster Help Desk-LDHC) मा विद्यमान पदाधिकारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नामथर	पद	आवद्ध निकाय/कार्यालय/संस्था	सम्पर्क नम्बर
१	डमरु प्रसाद निरौला	संयोजक	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८५५०७५१११
२	शिव कुमार शर्मा	सदस्य	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, सिमरा बारा	९८५५०२२५२९
३		सदस्य	नागरिक समाजका स्थानीय प्रतिनिधि	

४	ई. पुष्पा सिंह	सदस्य सचिव	स्थानीय विपद् फोकल पर्सन/ स्थानीय आपतकालीन कार्यसंचालन केन्द्रका प्रतिनिधि	९७६६१७८३१०

६.३ स्थानीय आपतकालिन कार्य संचालन केन्द्र (Local Emergency Operation Center-LEOC) मा विद्यमान पदाधिकारीहरूको विवरण

क्र.सं.	नामथर	पद	आवद्ध निकाय/कार्यालय/संस्था	सम्पर्क नम्बर
१	ई. पुष्पा सिंह	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा प्रमुख	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९७६६१७८३१०
२	ई. संघर्ष बिडारी	सूचना तथा संचार अधिकृत	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८४५२९००८७
३	उषा बुढाथोकी	प्रशासन सहायक	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८४६६८७६६१
४	रविन कुमार खड्का	नगर प्रहरी इन्चार्ज	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८६६१२९९१६
५.	विज्ञान कु. लामा	नगर प्रहरी सहायक निरीक्षक	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८२५२०५४८६
६.	सुरक्षा विश्वकर्मा	नगर प्रहरी सहायक निरीक्षक	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८४५६६८६५४
७.	सत्यमान लामा	परिचर	जी.सि.उ.मा.ना.पा., बारा	९८४९४४०८०२

अनुसूची-७

विषयक्षेत्रका अगुवा संस्थाका पदाधिकारीहरूको विवरण

क्र.सं.	विषयक्षेत्र	नामथर	पद	आवद्ध निकाय/कार्यालय/संस्था	सम्पर्क नम्बर
१					
२					
३					
४					
५					

अनुसूची-८

विषयक्षेत्र अन्तर्गतका सरोकारवाला निकाय तथा संस्थाहरूको विवरण

विषयगत क्षेत्र	निकाय, शाखा, कार्यालय संस्थाको नाम	टोली	सम्पर्क व्यक्तिको नाम र पद	सम्पर्क विवरण (फ्याक्स, फोन, इमेल)	कैफियत

अनुसूची-९

प्रतिकार्यको लागि उपलब्ध जनशक्ति तथा संस्थाहरूको विवरण

विषयगत क्षेत्र	व्यक्तिको नाम र पद	निकाय, शाखा, कार्यालय संस्थाको नाम	सम्पर्क विवरण (फ्याक्स, फोन, इमेल)	कैफियत

अनुसूची-१०
सुरक्षा निकायको बिवरण

१०.१ नेपाली सेना

सि.नं.	कार्यालयको नाम	ठेगाना	कार्यालय प्रमुखको नाम	सम्पर्क नं.	कै
१.	जङ्गल बारफेर तालिम शिक्षालय अम्लेखगंज	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. २१	प्रमुख विजित राज रेग्मि	९८४१२६८१८०	
२.	नेपाली सेनाको नेपाल आयल निगम	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा .२१	कृष्ण श्रेष्ठ	९८५१०९५०८७	
३.	सहभुज गण आधावार	जीतपुरसिमरा उ,म,न.पा २२	प्रमुख सेनानी गणेशराज पन्थ	९८५५०३११६०	
४.	नं.२८ बाहिनी	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा ७	सहायक रथि राजेन्द्र मणि गिरी	९८५११४३८४८	

१०.२ नेपाल प्रहरी

सि.नं.	कार्यालयको नाम	ठेगाना	कार्यालय प्रमुखको नाम	सम्पर्क नं.	कै
१.	क्षेत्रीय ट्राफिक प्रहरी कार्यालय	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा - १	प्र.उ. भिम किरण बोगटी	९८५५०९०२८०	
२.	ईलाका प्रहरी कार्यालय सिमरा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा - २	प्रनाउ चिरञ्जिवि दहाल	९८५५०२४३९९	
३.	ईलाका प्रहरी कार्यालय जितपुर	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा - ७	प्रबनानि प्रकाश खड्का	९८५५०२३१२१	
४.	ईलाका प्रहरी कार्यालय अम्लेखगंज	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा - २१	प्रबनानि पुज्य ब.बि.सी.	९८५५०२६१११	
५.	ईलाका प्रहरी कार्यालय परवानीपुर	परवानीपुर गा.पा - १	प्रनानि परिक्षण यादव	९८०१६३३५०९	
६.	प्रहरी चौकी पथलैया	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. - १	प्रबनानि सन्तोष गोले	९८५५०२१३३०	
७.	प्रहरी चौकी ईनर्वासिरा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. - १९	प्रसनि चन्द्र ब.श्रेष्ठ	९८६५४२८५४१	
८.	प्रहरी चौकी फत्तेपुर	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. - १२	प्रसनि टंक प्रसाद आचार्य	९८४१३७५९३८	

१०.३ सशस्त्र प्रहरी बल

सि.नं.	कार्यालयको नाम	ठेगाना
१.	सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल सुरक्षा बेस	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.

अनुसूची-११
उद्योग बाणिज्य संघ का पदाधिकारीहरुको विवरण

सि. नं	पद	नामथर	सम्पर्क नम्बर	कैफियत
१	अध्यक्ष	मोहन प्रसाद शर्मा	९८५५०२४५१०	जीतपुरसिमरा नगर उद्योग बाणिज्य संघ
२	नि.अध्यक्ष	संजय कुमार साह	९८५५०२२७३६	जीतपुरसिमरा नगर उद्योग बाणिज्य संघ
३	बरिस्ठ उपाध्यक्ष	मनोज कुमार गुप्ता	९८५५०२४८९४	जीतपुरसिमरा नगर उद्योग बाणिज्य संघ
४	उपाध्यक्ष बाणिज्य	अर्जुन लम्साल	९८५५०२४२५७	जीतपुरसिमरा नगर उद्योग बाणिज्य संघ
५	उपाध्यक्ष उद्योग	गजेन्द्र कुमार गुप्ता	९८५११२४८११	जीतपुरसिमरा नगर उद्योग बाणिज्य संघ
६	महासचिब	प्रकश गिरी	९८२१२५२१०६	जीतपुरसिमरा नगर उद्योग बाणिज्य संघ
७	कोसाध्यक्ष	राम बावु कलवार	९८५५०२६६९०	जीतपुरसिमरा नगर उद्योग बाणिज्य संघ

अनुसूची-१२
अस्पतालहरुको बिवरण

सि.न.	अस्पतालको नाम	ठेगाना	प्रमुखको नाम	सम्पर्क न.	अस्पतालको नं.
१	अल्पाईन अस्पताल प्रा.ली.	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.२ सिमरा	डा.भरत धिताल	९८५१२२२५२९	०५३-५२१९२७
२.	तराई अस्पताल प्रा.ली.	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.२ सिमरा	डा.रबिन्द्र कुमार सिंह	९८५५०८४३५५	०५३-२२१५३५
३.	सिमरा अस्पताल	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.२ सिमरा	डा.नवनित रौनियार		

अनुसूची-१३
उपमहानगरपालिका भित्र रहेका एम्बुलेन्स तथा दमकलहरुको विवरण

सि .न.	जिल्ला	रहेको स्थान	चालक को नाम	सम्पर्क न.	रेख देख गर्ने कार्यालय	सवारी नं.	कै.
१.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.७	मातृका पौडेल	९८५५०२४४९६	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. को कार्यालय	नाग १. ७१७	दमकल
२.	बारा	जीतपुरसिमरा	रञ्जन	९८४५१०२७२६	नेपाल		दमकल

		उ.म.न.पा.- २१	लामा किशोर लामा	९८५५०९४०९१	आयल निगम अम्लेखगंज		
३.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.१-	सुनिल मण्डल	९८४४१११३५ ०५३५२१०६४-	सिमरा बिमानस्थल	नम्बर प्लेट नभएको	दमकल
४.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.७	रोज महमद	९८४५६५६५४०	उधोग बाणिज्य संघ जितपुर	प्र-०३-२-. च००१ ४६७८	एम्बुलेन्स
५.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. १-सिमरा	संजय सिंह	९८४५५७२७५०	नवजन जागृति युवा क्लव	ना२च ९७८३	एम्बुलेन्स
६.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. २ सिमरा	दिपेन्द्र शर्मा	९८५५०१६१९९	अल्पाईन अस्पताल	ना४च ८५९९	एम्बुलेन्स
७.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. २-सिमरा	कृष्ण तमाङ्ग	९८५५०२४००९	तराई यातायात ब्यबसायी संघ	ना४च ५८२१	एम्बुलेन्स
८.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. ७-सिमरा	नौसाद अंसारी	९८४५०१५८२८	लायन्स क्लब जितपुर	ना२च ८६१	एम्बुलेन्स
९.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा. २-सिमरा	रोज महमद	९८४९०२२६०३	उद्योग बाणिज्य संघ सिमरा	ना२च ५१५२	एम्बुलेन्स
१०.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.- १५ डुमरवाना	विष्णु प्रसाद अधिकारी	९८४५२८२५११ ९८५५०४४५११	शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, डुमरवाना	ना१च ९१५८	एम्बुलेन्स
११.	बारा	जीतपुरसिमरा उ.म.न.पा.- १६ पिलुवा	मोहन कार्की	९८६६१८०२१०	वन देवि उपभोक्ता समिति पिलुवा		एम्बुलेन्स

अनुसूची-१४

योजना अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाई संश्लेषण प्रारुप

क. विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना अनुगमनका लागि सूचक तथा लक्ष्यहरू

क्र.सं.	सूचक	आधाररेखा	लक्ष्य
१.	**गाउँ/नगर क्षेत्रमाविपद्बाट हुने मृत्यु दर कम गर्ने**		
१.१	विपद्बाट मृत्यु हुनेको वार्षिक औसत संख्या (सडक दुर्घटना बाहेक)		
१.२	सडक दुर्घटनाबाट मृत्यु हुनेको वार्षिक औसत संख्या		
२.	**गाउँ/नगरपालिकास्तरमा विपद्बाट प्रभावित व्यक्तिहरूको संख्या उल्लेख्य मात्रामा कम गर्ने**		
२.१	विपद्बाट प्रत्यक्ष प्रभावित हुने परिवारहरूको वार्षिक औसत संख्या		
२.२	विपद्बाट घाईते हुने व्यक्तिहरूको वार्षिक औसत संख्या		
२.३	सडक दुर्घटनाबाट घाईते हुने व्यक्तिहरूको वार्षिक औसत संख्या		
२.४	विपद्बाट क्षति हुने घरहरूको वार्षिक औसत संख्या		
३.	**विपद्को कारण हुने वार्षिक औसत प्रत्यक्ष आर्थिक क्षति कम गर्ने**		
४.	**संघ, प्रदेश र स्थानीय तहहरू र सरोकारवालाहरू बीच अन्तर तथा परस्पर समन्वय र साझेदारी अभिबृद्धि गर्न संयन्त्रको विकास हुने**		
५.	**बहुप्रकोप पूर्वसूचना प्रणाली र विपद् जोखिम सूचना आंकलन, उपलब्धता र पहुँचमा बृद्धि गर्ने**		
५.१	कूल क्षेत्रफलको अनुपातमा बहुप्रकोप अनुमान तथा पूर्वसूचना प्रणाली स्थापना र संचालन भएको क्षेत्र		
५.२	विपद् प्रभावित क्षेत्रको जनसंख्याको अनुपातमा स्थानीय वा राष्ट्रिय सूचना प्रणाली मार्फत पूर्वसूचना प्राप्त गर्ने जनसंख्या		
५.३	विपद् जोखिमयुक्त क्षेत्रहरूमा पूर्वानुमानमा आधारित पूर्वतयारी कार्यविधि लागु भएका वडा		
५.४	स्थानीय स्तरमा उपयोगी विपद् जोखिम सम्बन्धी सूचना तथा जानकारी एवम् आंकलन जनसमुदायलाई उपलब्ध गराउन सक्ने वडा सङ्ख्या		
५.५	पूर्वसूचना प्राप्त भएपछि विपद् प्रभावित क्षेत्रबाट सुरक्षित स्थानमा सारिएका जनसंख्या		

ख. पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना कार्यान्वयन अवस्था र सिकाई सम्बन्धी ढाँचा

क्र.सं.	पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य सम्बन्धी कार्यहरु	मुख्य जिम्मेवार निकाय	कार्यान्वयनको अवस्था	असल अभ्यास तथा कमीकमजोरी	सुझाव

नोटः अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सिकाइलाई अन्य स्थापित प्रचलनका ढाँचामा पनि अभिलेखन गर्न सकिन्छ ।

ग. विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना पुनरावलोकन समय तालिका

योजना पुनरावलोकन गरिने अवधि	जिम्मेवार निकाय	गर्नुपर्ने मुख्य कार्य (बैठक गर्ने,बजेट व्यवस्था आदि)	अर्को योजना पुनरावलोकन वा अद्यावधिक गर्ने बैठकको अनुमानित मिति

घ. घटना विवरण प्रतिवेदनलढाँचा

१. तयार गर्ने गाउँ/नगरपालिकाः

२. प्रतिवेदन तयार गरेको मितिः

३. पेश गरेको निकायः (जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, प्रदेश सरकार, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय आदि)

४. बोधार्थः (जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, प्रदेश सरकार, सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय आदि)

५. प्रतिवेदन अवधि (.......देखि......सम्म)

६. सामान्य अवस्था (प्रभावित क्षेत्र, प्रभावित जनसङ्ख्या, क्षति भएको घर आदि)

७. पूर्वतयारी कार्यको विवरण

८. पूर्वतयारी योजना (सरकारी निकाय, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी, गैरसरकारी क्षेत्रबाट प्रदान गरिने पूर्वतयारी योजना/कार्य)

९. खोज, उद्धार र राहतको विवरण (सरकारी, गैर सरकारी, नेपाल रेडक्रस सोसाईटी र राष्ट्र सङ्घीय निकायहरूबाट भएको खोज, उद्धार र राहत)

१०. खोज, उद्धार र राहतको योजना (सरकारी, रेडक्रस, गैरसरकारी क्षेत्रबाट प्रदान गरीने खोज, उद्धार र राहतको योजना)

११. पूर्वतयारी तथा खोज, उद्धार र राहतमा देखिएका कमी वा कठिनाई

१२. समस्या समाधानका उपाय वा अवश्यक सहयोगको अपेक्षा

सन्दर्भ सामग्री

१. जिल्ला विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना २०८१

२. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ (सङ्घीय ऐन), नियमावली, २०७५

३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

४. जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिकाको विपद् व्यवस्थापन कोष सञ्चालन कार्यविधि, २०७५

५. जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिकाको एकिकृत / आवधिक विकास योजना

६. जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिकाको विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशील योजना

आज्ञाले

डमरु प्रसाद निरौला

प्रमुख प्रसाशकिय अधिकृत

जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका